

Kun av-kääntäjä kohtasi tavallisen katsojan
Gilmoren tyttöjen tekstitysten vastaanottoa

Sari Mäyränpää
Tampereen yliopisto
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Käännöstiede (englanti)
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2010

Tampereen yliopisto
Käännöstiede (englanti)
Kieli- ja käännöstieteiden laitos

MÄYRÄNPÄÄ, SARI: Kun av-kääntäjä kohtasi tavallisen katsojan; *Gilmoren tyttöjen*
tekstitysten vastaanottoa

Pro gradu -tutkielma, 56 sivua + liitteet (3 kpl) + englanninkielinen lyhennelmä, 5 sivua
Kevät 2010

Suuri osa niistä käännöksistä, joita käytämme päivittäin, on ruudulla näkyviä tekstityksiä. Tekstitysten vastaanoton tutkimisen tarve on suuri, koska tekstityksiä käytetään yhä enemmän. Jotta tekstitykset voisivat toimia mahdollisimman hyvin, on saatava tietoa oikeista vastaanottotilanteista. Tämän tutkimuksen tavoite onkin tutkia ja vertailla tavallisia katsojia ja av-kääntäjiä vastaanottotutkimuksen tulosten avulla, sillä molemmat kohderyhmät, eli kuka tahansa tavallinen katsoja tai asiantuntija, kuuluvat tekstitysten oikeisiin vastaanottajiin. Oletuksena on, että kohderyhmien välisiä eroja on olemassa. Aineistona käytetään kahta ryhmäkeskustelua. Tutkimusmateriaali on yhden *Gilmoren tytöt* -jakson tekstitys.

Laatua voi määritellä monin eri tavoin, mutta tässä tutkielmassa hyvä laatu tarkoittaa sitä, että tekstitysten vastaanotto ei häiriinny. Erilaiset häiritsevät elementit puhuttavat katsojia, kun taas hyvät puolet jäävät taka-alalle. Siksi laadukkaaseen tekstitykseen ei välttämättä kiinnitetä ollenkaan huomiota.

Tutkimustulokset osoittavat, että av-kääntäjät ovat kriittisempiä vastaanottajia kuin tavalliset katsojat. Tutkimusmateriaali häiritsi keskustelijoita harvinaisen vähän ja he olivat siihen tyytyväisiä, vaikkakin av-kääntäjät jäivät kaipaamaan persoonallista tulkintaa ja johdonmukaisia käännösratkaisuja. Keskustelijoiden kommenttien perusteella av-kääntäjillä oli enemmän vaikeuksia seurata tekstitystä kuin tavallisilla katsojilla. Av-kääntäjän tekstitysten vastaanottoon kuuluu muutakin kuin tv-ohjelman seuraaminen, sillä hän pohtii sitä työnsä kannalta, kun taas tavallinen katsoja pystyy vain katsomaan ohjelmaa kiinnittämättä erityistä huomiota tekstitykseen, jos siinä ei ole mitään häntä häiritsevää.

Asiasanat: Tekstittäminen. Vastaanottotutkimus. Ryhmähaastattelu. *Gilmoren tytöt*.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 ALUKSI	1
2 TEKSTITTÄMINEN	4
2.1 Tekstittämisen tutkimuksesta	5
2.2 Tekstittämisen kritiikkiä ja sananen laadusta	6
3 RESEPTIO- ELI VASTAANOTTOTEORIA	10
4 AINEISTO JA MENETELMÄ	13
4.1 Ryhmähaastattelut	13
4.2 <i>Gilmoren tytöt</i>	14
4.3 <i>Gilmoren tyttöjen av-kääntäjä</i>	16
5 KESKUSTELUJEN KULKU	17
5.1 Keskustelijoiden esittely	18
5.2 <i>Gilmoren tyttöjen</i> tapahtumat	19
5.2.1 Tavalliset katsojat	19
5.2.2 Av-kääntäjät	19
5.3 Kulttuurintuntemus	21
5.3.1 Tavalliset katsojat	22
5.3.2 Av-kääntäjät	22
5.4 Häiritsevät piirteet tekstityksissä	24
5.4.1 Tavalliset katsojat	24
5.4.2 Av-kääntäjät	28
5.5 Ajastus	31
5.5.1 Tavalliset katsojat	32
5.5.2 Av-kääntäjät	33
5.6 Tekstityksen ulkoasu	35
5.6.1 Tavalliset katsojat	35
5.6.2 Av-kääntäjät	36
5.7 Arvio hyvästä tekstityksestä	37
5.7.1 Tavalliset katsojat	37
5.7.2 Av-kääntäjät	38
5.8 Muut kommentit	39
5.8.1 Tavalliset katsojat	39
5.8.2 Av-kääntäjät	40
6 TEMAATTINEN ANALYYSI KESKUSTELUJEN TULOKSISTA	44
6.1 Ryhmäkeskustelujen yleinen luonne	44
6.2 Kulttuuriviittaukset	46
6.3 Konventioiden vastaanotto	48
6.4 Päätelmät	50
7 LOPUKSI	54

LÄHTEET

LIITTEET

Liite 1. Sähköpostiviesti yliopiston sähköpostilistoille.

Liite 2. Taustakysymykset.

Liite 3. Ryhmähaastattelun kysymykset.

ENGL. LYHENNELMÄ

1 ALUKSI

Pro gradu -tutkielmani aiheena on av-käännösten yhden osa-alueen eli tekstitysten vastaanotto. Tavoitteeni on tutkia ja vertailla av-kääntäjiä ja tavallisia katsojia vastaanottotutkimuksen tulosten avulla, sillä molemmat ryhmät ovat tekstitysten vastaanottajia. Tavallisten katsojien ryhmä edustaa ketä tahansa katsojaa, taustaan katsomatta, kun taas av-kääntäjien ryhmä edustaa asiantuntijoita.

Ohjelmatarjonta on lisääntynyt uusien tv-kanavien mukana, jolloin myös av-kääntämistä tarvitaan entistä enemmän (Gambier 2003: 184). Tekstittämisen konkari Esko Vertanen (2007a: 149) puolestaan toteaa, että ”Yleisradion ulkomaisista ohjelmista noin 80 prosenttia ja MTV3:n ja Nelosen vastaavasta tarjonnasta vieläkin suurempi osa käännetään ruututeksteinä.” Tutkimisen tarve on siis suuri, koska tekstityksiä on paljon ja suuri joukko ihmisiä lukee niitä päivittäin. Jotta voisi tehdä mahdollisimman hyviä tekstityksiä, vastaanottajien tunteminen on tärkeää. Av-kääntäjältä vaaditaan paljon, ja mitä paremmin hän tietää, kenelle kääntää, sitä parempia tekstityksiä hän voi tarjota. Haluan vastaanottotutkimuksellani raottaa sitä verhoa, joka peittää vastaanottajien suurta joukkoa.

Itseäni kiinnostaa tekstittäminen, koska se on niin monipuolinen ala. Tekstittää voi yhtä hyvin viihteellisiä elokuvia, tv-sarjoja kuin erilaisia dokumentteja ja muita asia-ohjelmia. Olen myös kokeillut tekstittämistä kahdella kurssilla, joten tiedän miten nämä erityislaatuiset käännökset syntyvät. Tein pienimuotoisen vastaanottotutkimuksen kandidaatin tutkielmaani varten ja sen tulokset olivat yllättäviä (ks. Mäyränpää 2008). Keskustelijat nimittäin arvioivat tekstityksiä täysin erilailla kuin minä itse käännöstieman opiskelijana (emt.). Kandidaatin tutkielman jälkeen minua kiinnosti edelleen tekstitysten vastaanotto ja halusin erityisesti tutkia eroja av-kääntäjien ja tavallisten katsojien välillä.

Aineistona käytän kahden ryhmän keskustelua tv-sarjan *Gilmoren tytöt* tekstityksistä ja tutkimusmateriaalina on yksi *Gilmoren tyttöjen* jakso tekstityksineen. Menetelmänä on siis kaksi ryhmähaastattelua, joiden avulla tein vastaanottotutkimusta. Tutkin tekstitysten vastaanottoa av-kääntäjän, mutta erityisesti myös tavallisen katsojan näkökulmasta. Haluan selvittää, kuinka erilaiset tavallisten katsojien ja av-kääntäjien käsitykset tekstityksestä ovat. Tavoitteeni on myös tuoda esille, mihin erilaiset vastaanottajat kiinnittävät huomionsa tekstityksissä, sillä voisi olettaa, että vastaanottotavoissa on eroja. Olen erityisen kiinnostunut

siitä, mikä on heidän mielestään hyvää laatua ja mikä huonoa. Huonoa laatua edustaisi sellainen, mikä syystä tai toisesta häiritsee vastaanottajaa ja hyvää puolestaan sellainen, mihin vastaanottaja ei kenties edes kiinnitä huomiota.

Tutkimukseni tavoite kumpuaa siitä, että haluan osaltani parantaa tekstitysten laatua ja niin sanottujen tavallisten katsojien kuvaa tekstityksistä. Tämän vuoksi pro gradu -tutkielmani perustuu vastaanottotutkimukselle, jonka tein itse. Oletuksenani oli, että tv-tekstityksissä on jotakin katsojia häiritseviä elementtejä. Valitsin nimenomaan tv-tekstitykset tutkimuksen kohteeksi, sillä lähtökohtanani oli, että ne ovat parempilaatuisia kuin dvd-tekstitykset. Tämä oletus perustuu omiin kokemuksiini. Tv-tekstitysten merkkimäärä on pienempi, joten pelkästään se pakottaa kääntäjän miettimään ratkaisujaan enemmän. Kandidaatin tutkielmaa varten laskin, että dvd- ja tv-tekstitysten välinen ero merkkimäärässä on noin kymmenen merkkiä per repliikki siten, että tv-tekstityksiin mahtuu yli 30 merkkiä, kun taas dvd-formaatti sallii yli 40 merkkiä (Mäyränpää 2008: 11). Tv-tekstityksiä tekevillä av-kääntäjillä näyttäisi myös olevan enemmän aikaa tehdä työnsä (emt. 10). Vastaanottotutkimuksessa mukana olleet henkilöt saavat tietoonsa tuloksia, mutta lähetän tutkimustulokset myös Yle Importille luettavaksi. Pyrin siis omalla pro gradu -työlläni tuomaan esille, mitkä seikat häiritsevät katsojia tv-tekstityksissä, ja voiko tekstityksiä parantaa.

Käännösteoreetikko Lawrence Venutin (1995: 2) mukaan käännös on sitä sujuvampi, mitä näkymättömämpi kääntäjä on. Käännös on hyvä silloin kun vastaanottajat pystyvät sitä vaivatta lukemaan ja se luo illuusion alkuperäisen eikä käännöksen lukemisesta (emt. 1). Samaa ajatusta kääntäjän näkymättömyydestä voisi soveltaa tekstittämiseen ja av-kääntäjiin. Tuulikki Vuonokari (2008: 60) tulee pro gradu -tutkielmassaan siihen lopputulokseen, että tekstittämisessä vallitsee näkymättömyyden ihanne. Vuonokari on kerännyt oman aineistonsa tekstitysten analyysille internetkeskusteluista, joissa keskustellaan erilaisista tekstityksistä. Nämä keskustelut ovat usein negatiivisia sävyllään, ja keskustelijat keskittyvät moittimaan virheitä. Tämä johtuu Vuonokarin mukaan siitä, että tekstitys ”on palvelu, jota pidetään itsestään selvänä”. (Emt.) Näkymättömyyden ihanne on mielenkiintoinen ajatus, sillä se tarkoittaisi sitä, että niin sanotusti näkymätön tekstitys, eli sellainen tekstitys, johon kukaan ei kiinnitä erityistä huomiota, olisi hyvä tekstitys. Yksi Vuonokarin (emt.) tutkimustuloksista on siis se, että tavallisten katsojien kesken keskustelu keskittyy niin sanottuihin huonoihin käännösratkaisuihin ja suoranaisiin virheisiin. Tästä syystä onkin tarpeen tutkia erilaisia vastaanottajia.

Ensiksi käsittelen tutkielmassani tekstittämistä ja sen tutkimista. Kolmannessa luvussa kerron vastaanottoteoriasta, sitten esittelen neljännessä luvussa aineistoni ja menetelmäni. Viidennessä luvussa kerron ryhmäkeskustelujen kulusta ja annan esimerkkejä sekä ryhmäkeskusteluista että tekstityksestä ja englanninkielisestä dialogista. Lopuksi käsittelen ryhmäkeskusteluista esiin nousseita teemoja sekä teen päätelmiä vastausten tuloksista.

2 TEKSTITTÄMINEN

Kun puhutaan av-kääntämisestä, puhutaan monesta eri osa-alueesta. Termiviidakko on melkoinen, sillä av-kääntämisen ohella puhutaan tekstittämisestä, ruututeksteistä, suomentaja-toimittajista ynnä muista. Av- eli audiovisuaalisella kääntämisellä voidaan tarkoittaa dubbausta eli jälkiäänitystä, tekstittämistä tai voice over -kääntämistä (Oittinen & Tuominen toim. 2007: 11). Tässä tutkielmassa keskityn pelkästään tekstittämiseen. Tarkoitin tekstittämisellä koko käänösprosessia eli kääntämistä ja ajastamista, en vain teknistä puolta eli pelkkää ajastamista. Käytän kuitenkin titteliä av-kääntäjä tekstittäjän sijaan, sillä se on laajemmassa käytössä kuin tekstittäjä. Myös av-kääntäjien ryhmän keskustelijat kertoivat ammattinsa olevan juuri av-kääntäjä eikä esimerkiksi tekstittäjä. Uuden internetsivuston, www.av-kaantajat.fi (2010b), mukaan av-kääntäjiksi ”luetaan televisiokääntäjät, dvd-kääntäjät, elokuvakääntäjät, oopperoiden ja teatteriesitysten kääntäjät, cd-romien ja yritysvideoiden kääntäjät sekä internetsivujen ja tietokone- ja konsolipelien kääntäjät eli lokalisoijat.”

Tässä tutkielmassa lopputulos eli tuote on tekstitystä, toiminta tekstittämistä, mutta ammattinimikkeenä toimii av-kääntäjä. Tekstitys tarkoittaa lyhyesti sanottuna sitä, että tv-ruudulla juoksee yksi- ja kaksirivisiä käänöksiä puheen mukana. Rivien merkkimäärä vaihtelee muun muassa tv-kanavien ja tekstitysohjelmien mukaan. Suomessa tekstitys juoksee ruudun alalaidassa, ellei se väistele esimerkiksi krediittejä eli tekijöiden nimiä. Tv-kanavilla nähtävä tekstitys myös alkaa yleensä ruudun vasemmasta laidasta, kun taas dvd-formaatissa tekstitys saattaa näkyä ruudulla keskitetysti.

Tekstittäminen pakottaa muuttamaan käänöstieteelle tutut käsitteet alalle sopiviksi. Lukijasta tulee lukija/katsoja ja lähdeteksti onkin multimodaalinen kokonaisuus, sisältäen kuvaa, sanaa ja ääntä. (Gambier 2007: 93, Oittinen 2007: 47, Lehtonen 2007: 39.) Lukijaa tai lukija/katsojaa voisi parhaiten luonnehtia vastaanottajaksi, koska vastaanottaminen voi käsittää sekä katsomisen, kuulemisen että lukemisen. Koska tekstityksiin kuuluvat olennaisena osana sekä kuva, sana että ääni, niitä on tutkittava poikkeuksellisin menetelmin. Käänöstieteessä ei ole aina ollut toimivia tutkimusmenetelmiä, minkä takia menetelmiä ja myös käsitteitä on lainattu muilta tieteenaloilta, kuten mediatutkimuksesta ja kirjallisuustieteestä.

Tekstitysten ensisijainen rooli on ollut toimia välineenä, jonka avulla vastaanottajat ymmärtävät erikielisiä ohjelmia (Díaz Cintas 2008: 6). Sillä on myös monia muita tehtäviä, joita voi pitää vähintään yhtä tärkeinä. Tekstitykset voivat korostaa monikulttuurisuutta ja monikielisyyttä, niiden avulla voi opettaa kieliä sekä auttaa lapsia ja aikuisia lukemaan. (Emt.) Tekstittämistä voidaan oikeastaan pitää kääntämisen niin sanottuna kuningaslajina, sillä ”lähdetekstistä on pystyttävä poimimaan olennainen, ajoittamaan se oikein – ja lisäksi luomaan illuusio vaikkapa murteesta, epookista tai persoonallisesta puhetavasta” (Jääskeläinen 2007: 116).

Internetsivusto av-kaantajat.fi tarjoaa tietoa ammatista sekä opiskelijoille ja av-alan ammattilaisille että tavallisille katsojille. Katsojille tarkoitettussa osiossa av-kääntäjät muun muassa vastaavat usein kysytyihin kysymyksiin, kuten ”Miksi tv-kääntäjät tekevät niin paljon virheitä?” ja ”Miksi ruututeksteihin ei käännetä kaikkea, mitä puhuja sanoo?” (2010a). Sivusto on ehdottomasti tutustumisen arvoinen tietopaketti av-kääntämisestä ja tekstittämisestä yleensä.

2.1 Tekstittämisen tutkimuksesta

Kääntämisen tutkijan Yves Gambierin (2007: 74) mukaan vuosi 1995 oli merkittävä ajanjakso av-kääntämiselle, sillä silloin sitä alettiin tutkia enemmän laajenevan elokuvateollisuuden myötä. Gambier luonnehtii vuotta 1995 vedenjakajaksi, sillä tuohon ajanjaksoon liittyi elokuvateollisuuden lisäksi monta ilmiötä, jotka toivat av-kääntämistä entistä enemmän esille. Esimerkiksi tekniikan kehitymisellä oli suuri merkitys av-kääntämisen muotoutumiseen omaksi lajikseen. (Emt. 75–76.) Vuoden 1995 jälkeen tekniikka on kehittynyt edelleen ja markkinat jatkavat kasvuaan. Dvd-formaatti on korvannut VHS:n, uusia elokuvia saapuu jatkuvasti elokuvateattereihin ja tv:n kanavatarjonta kasvaa koko ajan etenkin maksullisten kanavien myötä. Jo pelkästään tämän kehityksen ja markkinoiden kasvun takia av-kääntämistä ja erityisesti tekstittämistä tulee tutkia.

Jos mennään vuodesta 1995 vielä taaksepäin, kaikki alkoi oikeastaan vuodesta 1895, jolloin ranskalaiset Lumièren veljekset loivat pienen valokuvauskameran (Díaz Cintas 2008: 1; Honkala 2009). Elokuvateollisuuden aikakausi oli alkamassa ja tämä merkitsi myös tarvetta käännöksille (Díaz Cintas 2008: 2). Ennen kuin elokuvaan tuli mukaan puhe 1920-luvulla, käytössä olivat välitekstit, joita piti tietenkin kääntää, mikäli elokuvaa haluttiin nähtävän ja

ymmärrettävän muuallakin kuin lähdemaassa. Välitekstit olivat siis tekstitysten edeltäjiä, mutta niitäkään ei ole juuri tutkittu. (Emt. 1–2.) Tekstittäminen on muotoutunut elokuvateollisuuden mukana ja jatkaa kehittymistään teknologian kehittymisen ohella.

Gambier pitää vuotta 1995 tärkeänä av-kääntämiselle, mutta jos puhutaan pelkästään tekstittämisen tutkimisesta, kulta-aika alkoi yleisesti 1990-luvulla, jolloin muun muassa Ivarsson, Gottlieb ja Díaz Cintas aloittelivat tutkijan uraansa (Díaz Cintas 2004). Ensimmäiset akateemiset artikkelit tekstittämisestä ilmestyivät kuitenkin jo 1950-luvulla. Díaz Cintas mukaan ensimmäisiä – ellei jopa ensimmäinen – kirjoitus tekstittämisestä on Simon Laksin julkaisematon teksti vuodelta 1957. Tämän jälkeen tekstittämistä ei juurikaan tutkittu ennen vuotta 1974, jolloin Dollerup kirjoitti artikkelin tekstittämisestä. 1980-luvulla tekstittämistä tutkivat muun muassa Marleau ja Titford vuonna 1982 sekä Reid. Vuonna 1987 pidettiin ensimmäinen dubbauksen ja tekstittämisen konferenssi Tukholmassa. Tämän jälkeen alan konferenssit ja julkaisut yleistyivät. (Emt.)

Nykyään tekstittämistä tutkitaan suhteellisen paljon ja etenkin opinnäytetöissä tämä näkyy selvästi (Jääskeläinen 2007: 117). Díaz Cintas (2008: 7–8) mukaan tekstittäminen on saamassa jalansijaa sekä yleistä näkyvyyttä opetuksessa ja myös tutkijoiden keskuudessa, vaikkakin tutkimus kehittyy hitaasti. Tulevaisuus näyttää siis melko valoisalta. Englannin kielen professori ja tutkija Riitta Jääskeläinen (2007: 118) uskoo kuitenkin, että Suomessa monet tekstittämisen peruskysymykset kaipaavat edelleen tutkimusta. Selvittämättä ovat edelleen esimerkiksi se, haittaavatko puutteelliset tekstitykset ymmärtämistä tai lukevatko katsojat ollenkaan tekstityksiä (emt.). Millaisia ovat hyvät käännökset ja missä niitä tarjotaan? Ei riitä, että tutkimustuloksia voidaan käännöstieteen sisällä, vaan ne on tuotava julki sekä tavalliselle yleisölle että media-alan edustajille. (Vertanen 2007b: 323).

Tekstittämisen tutkimus on yleensä kvalitatiivista eli laadullista. Sellainen tutkimus, jota nämä edellä mainitut tutkijatkin itse kaipaavat, on toteutettavissa vastaanottotutkimuksen avulla (ks. luku 3).

2.2 Tekstittämisen kritiikkiä ja sanan laadusta

Tekstittäminen ammattina saa osakseen paljon kritiikkiä sekä käännöstieteen sisällä että sen ulkopuolella. Gambierin (2007: 84) mukaan av-kääntämisestä kirjoitettiin vielä 1980-luvulla

varsin negatiivisesti sävyttyneitä tutkimuksia, sillä niissä pidettiin av-kääntämistä ”aina ongelmallisena, alkutekstistä riippuvaisena ja jopa sille alisteisena toimintana”. Käännöstieteen sisällä tekstittämistä on kritisoitu, koska sitä ei aina pidetä kääntämisenä vaan pikemmin adaptaationa sen tilallisten ja ajallisten rajoitusten vuoksi (Díaz Cintas 2008: 5). Kaikkea puhuttua ei voi kääntää, sillä katsoja ei ehtisi lukea tekstityksiä ruudulta eivätkä kovin täydet rivit siihen mahtuisikaan. On totta, että tekstittämisessä on rajoituksensa, mutta siinä on kuitenkin pohjimmiltaan kyse kääntämisestä eli yhden kielen ja kulttuurin välittämisestä toiselle. Oittisen ja Mäkisen mukaan (2002: 13) ”[k]ääntäminen on aina jonkinlaista viestimistä, puhetta tai kirjoittamista, ihmiseltä ihmiselle. Aina on joku, joka jostain syystä haluaa lähettää viestin, ja aina on niitä, jotka sen haluavat jostain syystä vastaanottaa.” Kääntäminen onkin ymmärrettävä nykyään erilalla kuin ennen. Kääntämisen käsitteen pitää taipua muuhunkin kuin kirjoitetun tekstin kääntämiseen eikä jämähtää siihen määritelmään, joka sillä oli ennen tv:tä, elokuvateollisuutta ja tietokoneita. (Díaz Cintas 2008: 5.)

Adaptaatiota vai kääntämistä -keskustelun lisäksi tekstittämisen tutkimista on vaikeuttanut myös se, että valmiit käännösteoriat tai käännöstieteelliset käsitteet eivät pädekään audiovisuaaliseen materiaaliin. Tutkijat eivät ole halunneet soveltaa tai luoda uusia teorioita, joiden avulla tekstittämistä voitaisiin tarkastella. Lisäksi multimodaalista aineistoa on vaikeampi tutkia kuin kahta kirjoitettua tekstiä eli lähde- ja kohdetekstiä. Tutkijoiden saattaa olla vaikea saada käsiinsä kaikkea tutkimuksen vaatimaa materiaalia, sillä esimerkiksi dialogilistojen ja tekstityslistojen saaminen on hyvin rajoitettua. Vaikeutena on näiden edellä mainittujen seikkojen lisäksi se, että tutkijan pitäisi tehdä tutkimustaan pelkästään kirjoittamalla. On aikaa vievää kuvailla sanoin, mitä ruudulla tapahtuu. (Díaz Cintas 2004.)

Jos kritiikkiä on riittänyt käännöstieteen sisällä, sitä on nykyään myös sen ulkopuolella, sillä tekstityksiin suhtaudutaan monesti hyvin negatiivisesti (ks. Vuonokari 2008). Ihminen, joka ostaa dvd:n tai katsoo tv:tä, saattaa pettyä sen tarjoamaan tekstitykseen. Tämä johtaa usein siihen, että hänelle muodostuu negatiivinen kuva av-kääntäjästä, vaikka itse asiassa syy ei monesti ole av-kääntäjässä. Millaista laatua voi odottaa, kun työstä ei makseta tarpeeksi tai aikataulu on tiukka? Katsoja ei usein tekstityksiä kritisoidessaan tiedä, mitä hän oikeastaan arvostelee. Siksi olisi tärkeää, että katsojilla eli tekstitysten vastaanottajilla olisi oikeaa tietoa tekstittämisestä. Mitä enemmän esimerkiksi tavallisilla katsojilla on tietoa tekstittämisen

erityispiirteistä ja mitä enemmän niistä keskustellaan, sitä positiivisemmän kuvan he tekstityksistä muodostavat (Vuonokari 2008: 59; Katajamäki 2009: 52).

Tekstityksen laatu on yleensä riippuvainen niistä olosuhteista, joissa käänös on tehty. Díaz Cintas (2004) kuvaa tekstittämistä ryhmätyöskentelynä, sillä av-kääntäjä ei useinkaan saa päättää siitä, mitä ruudulla loppujen lopuksi näkyy – häntä vain syytetään siitä. Viimeinen sana on yleensä asiakkaalla (Díaz Cintas & Remael 2007:33). Ryhmätyön ajatusta tukevat myös erilaiset laadun määritelmät. Tutkija Kristiina Abdallah (2007: 272, 283) esittää uuden määritelmän laadulle, sillä hänen mukaansa tulisi unohtaa pelkkä tuotokeskeinen laatu ja keskittyä sen sijaan myös prosesseihin sekä yhteiskunnallisiin tekijöihin. Tuotokeskeinen laatu tarkoittaa käänöksen – tai tekstityksen – arviointia vertaamalla lähde- ja kohdetekstiä toisiinsa (emt. 275). Niin käänöstieteessä kuin tavallisten katsojienkin kesken laatu tarkoittaa ”hyvyyttä tai erinomaisuutta”. Abdallahin mukaan ”[l]aatus on vaikea määritellä, mutta sen kyllä tunnistaa, kun sen näkee”. (Emt. 280.) Prosessien laatu puolestaan kertoo siitä, ”miten ja millaisin välinein tehdään” (emt. 283). Hinta-laatu -suhde tulisi ottaa huomioon etenkin prosessissa eikä niinkään valmiissa tuotteessa. Jos on valmis käyttämään rahaa tuotantovaiheessa, kuluttujakin saa parempaa laatua. Kiireellä aikataululla ja puutteellisella lähdemateriaalilla (esimerkiksi kuva- ja äänitiedosto puuttuvat tai niistä on vain toinen) ei välttämättä saa parasta mahdollista tekstityslaatusa aikaan. Kun puhutaan yhteiskunnallisesta laadusta, puhutaan siitä, ”kuka tekee, ja millaisissa olosuhteissa tehdään” (emt.). Kääntäjän nimike ei ole millään tavalla suojattu, joten kuka tahansa voi kutsua itseään av-kääntäjäksi ja ottaa vastaan alan töitä. Vertanen (2007: 323) tiivistää laatuun ja kritiikkiin liittyvän keskustelun hyvin, sillä hänen mukaansa av-kääntäjien arvostus ei parane, jos tekstityksen ”tärkein kriteeri on sen hinta eikä tekijän ammattitaitoa kysellä.” Ammattitaidottomia av-kääntäjiä on suhteellisen pieni joukko, mutta valitettavasti he pystyvät silti pilaamaan muidenkin av-kääntäjien maineen (emt.).

Terveisiä katsojilta -teoksessa Juha Kytömäki ja Ari Savinen käyvät läpi omaa katsojapalautetutkimustaan, mutta heidän ideoitaan voi pitkälti soveltaa tekstitysten vastaanottoon. Heidän mukaansa ”samaa ohjelmaa [tai tekstitystä] saatetaan käyttää välineenä hyvinkin erilaiseen ja eritasoiseen katsomistarkoitukseen”. Laatua voisi siis määritellä myös sen perusteella, miten hyvin tekstitys ”vastaa kulloisenkin käyttäjänsä ja tulkitsijansa tarpeita”. (Kytömäki & Savinen 1993: 81.)

Tutkielmassani tarkoitan hyvällä laadulla sitä, mikä ei häiritse tekstitysten vastaanottamista. Esko Vertasen (2007: 322) määritelmä hyvästä tekstityksestä tukee omaa oletustani häiritsemättömästä vastaanotosta:

Hyvä av-käännös huomataan harvoin. Taidokkaasti tehty ruututextitys seuraa tarkkaan puheen rytmiä ja välittää niin hyvin ohjelman sanoman, tyylin ja tunnelman, että katsoja ei edes huomaa seuraavansa käännettyä ohjelmaa. Syntyy illuusio, että hän ymmärtää ohjelman alkuperäistä kieltä.

Olen pyrkinyt valitsemaan tutkimusmateriaaliksi sellaisen tekstityksen, jossa sekä prosessin että yhteiskunnallinen laatu toteutuvat mahdollisimman hyvin. Tutkimusmateriaalini eli *Gilmoren tyttöjen* tekstityksen laadukkuuden olen jättänyt vastaanottotutkimukseni keskustelijoiden arvioitavaksi.

3 RESEPTIO- ELI VASTAANOTTOTEORIA

Reseptio- eli vastaanottoteoria tarkoittaa sitä, että tutkitaan jonkin asian – tässä tapauksessa tv-tekstitysten – vastaanottoa. Vastaanotossa halutaan tarkastella kohdeyleisöä. Vastaanottoteorian juuret löytyvät muun muassa mediatutkimuksen ja kirjallisuustieteen puolelta. Kirjallisuustieteessä vastaanottoteoria yleistyi 1970-luvulla ja sitä kehitti muun muassa Hans Robert Jauss (Holub 1984: xi, 135). Käännöstieteessä Eugene A. Nidalla (1964: 159) oli suuri merkitys, sillä hän otti kohdeyleisön huomioon kehittämällään dynaamisella ekvivalenssilla, joka tarkoittaa käännöksen vastaanottajien ja alkuperäisen tekstin vastaanottajien ekvivalenttia reaktiota. Dynaamisesti ekvivalentti käännös pyrkii luonnolliseen ilmaisuun (emt.). Nida kehitti dynaamisen ekvivalenssin 1960-luvulla alun perin Raamatun käännöksiä varten, mutta sitä voidaan toki soveltaa muuhunkin kääntämiseen. Nida ja Taber puhuvat käännösten vastaanottajista myös teoksessa *The Theory and Practice of Translation* (1974: 163). Heidän mukaansa tuote ei olekaan hyvä, jos sen vastaanottajat eivät pidä siitä. Tämän takia on saatava tietoa siitä, kuinka vastaanottajat reagoivat käännökseen. (Emt.)

Vastaanottotutkimus on melko uusi ala, mutta esimerkiksi antropologit ovat tehneet samantyyppistä tutkimusta jo pitkään tutkiakseen kohderyhmiä (Moores 1993: 3). Tällainen menetelmä on omiaan valottamaan kohdeyleisön käsitettä. Yleisötutkimukset alkoivat yleistyä mediatutkimuksessa 1980-luvulla, josta Ien Angin (1985) *Watching Dallas* on hyvä esimerkki, mutta käännöstieteessä varsinaista vastaanottotutkimusta on tehty melko vähän. Käännöstieteessä vastaanottotutkimuksella pyritään tarjoamaan kääntäjille ”luotettavaa tietoa siitä, millaisia heidän kohdeyleisönsä ovat, mitä heidän tuottamiltaan teksteiltä todellisissa tilanteissa odotetaan ja miten heidän tekstinsä parhaiten toimisivat viestintätehtävässään.” (Tuominen 2007: 296.)

Vastaanottotutkimusta voi toteuttaa monella tapaa. On olemassa esimerkiksi ryhmähaastatteluja, yksilöhaastatteluja ja silmänliiketutkimuksia eli katseenseurantaa. Katseenseurantatutkimukset alkoivat jo 1870-luvulla (Lehtinen 2005), mutta tekstitysten vastaanottotutkimuksessa sen käyttö on vielä melko vähäistä. Silmien liikkeiden tutkimisella saisi kuitenkin arvokasta tietoa siitä, mihin vastaanottaja oikeasti kiinnittää huomionsa tekstityksiä lukiessaan vai lukeeko hän niitä ollenkaan. Vastaanottoa voi myös tutkia lukemalla katsojapalautteita, tutkimalla keskustelupalstoja (ks. Vuonokari 2008) tai

keräämällä vastaanottajilta vastauksia erilaisten kyselykaavakkeiden avulla (ks. Tuominen 2002). Näille menetelmille on kuitenkin yhteistä se, että ne pyrkivät ottamaan selvää siitä, ”miten ihmiset todella elävät käännosten kanssa ja hyödyntävät niitä.” (Tuominen 2007: 305).

Käännöstieteen tutkijan Christiane Nordin (2000: 195) mukaan joustava teksti, jonka on tarkoitus sopia kaikille vastaanottajille ja kaikkiin tarkoituksiin, ei loppujen lopuksi sovi kenellekään. Nord puhuu erilaisista tekstilajeista ja niiden kääntämisestä, mutta tätä ideaa voi soveltaa myös tekstittämiseen vastaanottotutkimuksen näkökulmasta. Nordin mukaan ammattimaiset tekstintuottajat tutustuvat kohderyhmäänsä tarkoin, sillä he käyttävät paljon rahaa ja aikaa selvittääkseen millainen tausta heidän kohderyhmällään on ja mistä se on kiinnostunut. (Emt. 196.) Sama pätee tekstityksiin, sillä av-kääntäjän on hyvä tuntea hyvin kohderyhmänsä eli vastaanottajansa.

Millainen on kohdeyleisö eli keitä ovat vastaanottajat?

Mikä on kohdeyleisö ja voidaanko siitä tehdä yleistyksiä? Kohdeyleisö ei ole vain jokin tietty homogeeninen ihmisryhmä vaan siihen kuuluu erilaisia ihmisryhmiä, jotka eroavat toisistaan monin eri tavoin. Näitä eroja voivat luoda esimerkiksi ikä, koulutus, sosiaalinen asema tai se, mistä kukin on kotoisin (Nord 1991: 53). Kuten Tuominen (2007: 297) toteaa artikkelissaan, ”[y]leispäteviä lakeja vastaanottotutkimuksen avulla ei luoda, mutta se kertoo käännosten vastaanottajista ja vastaanottoprosesseista aina jotain.” Kohdeyleisö koostuu siis toisistaan eroavista ihmisryhmistä ja yksilöistä, joten on mahdoton tehdä kovin tarkkoja tai tyhjentäviä yleistyksiä muutamien vastaanottajareaktioiden perusteella. Siksi vastaanottotutkimuksella pyritäänkin saamaan tietoa ihmisten omista mielipiteistä, reaktioista ja tulkinnoista (emt.). On parempi puhua yleisöistä ja vastaanottajista monikossa kuin yksikössä (Moores 1993: 2).

Erilaisten vastaanottajien lisäksi tekstityksiä voidaan käyttää eri tarkoituksiin. Aiemmin mainittiin tekstityksen hyviä puolia muun muassa oppimisessa ja lukutaidon parantamisessa. Tekstitysten käyttäminen voi myös liittyä työhön tai tarjota puhdasta viihdettä (Díaz Cintas 2008: 1). Käyttötarkoituksin määrittää siis osaltaan vastaanottamista ja vastaanottajia.

Yhteistä jokaiselle vastaanottajalle on se, että he ansaitsevat nauttia tekstityksistä ilman häiritseviä elementtejä ja kiinnittämättä liikaa huomiota itse tekstitykseen (Perego 2008: 212). Tästä näkökulmasta voisi katsoa, että vastaanottoteoria korostaa kuluttajan oikeuksia –

tekstitys on eräänlaista palvelua. Koska kyseessä on palvelu, ”toiminnan tavoitteet olisi jollain tavoin johdettava palveltavien, asiakkaiden tarpeista lähtien.” (Kytömäki & Savinen 1993: 5).

4 AINEISTO JA MENETELMÄ

Tässä luvussa tarkastelen ryhmähaastatteluja, alustan *Gilmoren tytöt* -sarjaa sekä esittelen *Gilmoren tyttöjen* av-kääntäjän.

4.1 Ryhmähaastattelut

Tutkielmani aineistona ovat tekemäni vastaanottotutkimuksen kaksi ryhmähaastattelua, ja materiaalina on *Gilmoren tyttöjen* tekstitys. Teoksessa *Terveisiä katsojilta* (Kytömäki & Savinen 1993: 1) kiteytetään hyvin ryhmähaastattelun idea:

Ryhmäkeskustelut ovat ihanteellinen menetelmä tutkimuksessa, jossa pyritään kartoittamaan aiemmin vähän tunnettua aihepiiriä. Tämä johtuu monestakin seikasta. Ensimmäinen on jo se, että keskustelussa painottuvat ennen kaikkea osanottajien näkökulmat, koska keskusteltavaksi tuodaan yleisiä teemoja, joita osanottajat lähtevät käsittelemään omista lähtökohdistaan. Haastattelija jää (verrattuna yksilöhaastatteluihin) luonnollisella tavalla enemmän taka-alalle. Ryhmäkeskustelu on myös luova menetelmä, koska muiden puheenvuorot antavat jokaiselle keskustelijalle virikkeitä kehitellä esille nousseita ajatuksia.

Valitsin juuri ryhmähaastattelun menetelmäkseni, koska arvelin, että se tarjoaisi parhaiten materiaalia tutkielmaani varten. Erilaiset kyselylomakkeet olisivat saattaneet tuottaa liikaa tutkimusaineistoa pro gradun laajuutta ajatellen. Yksilöhaastattelut olisivat puolestaan saattaneet viedä liian paljon aikaa niistä kerättyyn aineistoon verrattuna.

Vastaanottotutkimusta ideoidessani lähdin liikkeelle siitä, että haluan vertailla niin sanottujen tavallisten katsojien mielipiteitä av-kääntäjänä työskentelevien henkilöiden mielipiteisiin tekstityksistä. Halusin saada tietää, eroavatko mielipiteet toisistaan, koska av-kääntäjillä on enemmän tietoa ammatista kuin tavallisilla katsojilla. Olin kiinnostunut siitä, vaikuttaisiko ammattitietous siihen, kuinka tekstityksiä arvioidaan, ja siitä, mitä pidetään häiritsevän huonona ja mitä puolestaan hyvänä ominaisuutena. Halusin keskustelijoita molemmista ryhmistä, sillä av-kääntäjän pitää mielestäni kääntää kummallekin katsojaryhmälle. Aina on olemassa sekä tavallisia katsojia että asiantuntijoita, vaikkakin yhtenä kohderyhmänä pelkät av-kääntäjät ovat Suomessa melko pieni joukko. Tuntiopettaja ja av-kääntäjä Tiina Tuominen (2009) toi esiin hyvän ohjenuoran av-kääntämiseen liittyen eräällä yliopistokurssilla. Hänen mukaansa pitää kääntää sen perusteella, että yleisö ymmärtää puhuttua, mutta niin ei kuitenkaan saisi olettaa eikä sen takia saa tehdä poisjättöjä. Jos siis av-kääntäjä olettaa, että

yleisö ymmärtää hyvin vaikkapa englantia, hän ei välttämättä tekstitä kaikkea, mihin olisi mahdollisuus. Keskustelijoistani kaikki paitsi kaksi olivat ainakin joskus seuranneet *Gilmoren tyttöjä*, joten he todella edustivat oikeita kohdeyleisöjä.

Etsin keskustelijoita yliopiston sähköpostilistoilta. En kertonut keskustelijoille tutkimukseni varsinaista aihetta enkä koulutustaustaani vaan puhuin koko ajan tv:n katselu -tutkimuksesta. Ensimmäiseen ryhmään hain osallistujia muualta kuin käännöstieteen tai filologian opiskelijoiden joukosta. Osallistujia oli helppo saada, sillä lupasin vaivanpalkaksi elokuvaipun jokaiselle keskustelijalle. Toiseen ryhmään hain osallistujia vain käännöstieteen opiskelijoista. Osallistujien piti olla av-kääntäjänä toimineita henkilöitä. Heitä olikin vaikeampi tavoittaa, mutta lopulta minulla oli tarpeeksi keskustelijoita kasassa. Ryhmähaastattelun hyödyt tulevat haastattelumenetelmiin perehtyneen ja niitä kehittäneen Robert K. Mertonin (Merton, Fiske & Kendall 1990: 137) mukaan parhaiten esiin 10–12 hengen ryhmissä, mutta näin suuri määrä ihmisiä molemmissa ryhmissä ei ollut mahdollista tällä kertaa jo taloudellisistakin syistä. Kussakin keskusteluryhmässä oli siis neljä henkilöä, joilta pyysin ensin kirjallisia vastauksia muutamiin taustakysymyksiin (ks. liite 2), jonka jälkeen pyysin heitä keskustelemaan. Ohjasin keskustelua yhdeksän kysymyksen avulla. Nauhoitin keskustelut. Pohjustin tilannetta ainoastaan pyytämällä keskustelijoita katsomaan jakson kuten normaalisti sen katsoisivat ja kerroin, että keskustelisimme katselun jälkeen. Tavoitteeni oli pysytellä taka-alalla ja osallistua keskusteluun mahdollisimman vähän muuten kuin johdattelemalla sitä kysymyksilläni (ks. liite 3). Käytin avoimia kysymyksiä, sillä ne eivät ole johdattelevia eivätkä ne ”pakota vastaajaa valitsemaan annettujen vaihtoehtojen joukosta” (Jyrinki 1977: 95). Halusin aloittaa kysymällä mielipiteitä ja kokemuksia yleisellä tasolla ja sitä kautta siirtyä yhä yksityiskohtaisempiin kysymyksiin. Arvelin, että keskustelijoiden olisi vaikeaa aloittaa vastaamalla kovin yksityiskohtaisiin kysymyksiin.

4.2 *Gilmoren tytöt*

Etsin vastaanottotutkimukseen sopivaa materiaalia siten, että yritin löytää jakson, missä olisi jokin kirjoitusvirhe, kulttuuriviittauksia, kenties puuttuvaa tekstitystä tai muita outouksia ja tietenkin paljon hyviä ratkaisuja sekä laadukasta tekstitysjälkeä. Lisäksi halusin, että tutkittavassa jaksossa olisi muutamia hyviä vitsejä. Löytämässäni jaksossa ei ole puuttuvaa tekstitystä, joten en voi tutkia sen vaikutusta katsojiin. Muita seikkoja kuitenkin löytyy.

Gilmoren tytöt on yhdysvaltalainen tv-sarja, jota on Suomessa näytetty Yle 1 -kanavalla. *Gilmoren tytöt* -sarjan tuotantokausia on myös myytävänä dvd:llä. Tutkin ensimmäisen tuotantokauden seitsemättä jaksoa, jonka nimi on ”Salainen suudelma” (englanniksi ”Kiss and Tell”). Kyseinen jakso esitettiin Yle 1 -kanavalla 11.6.2003 ja sen on tekstittänyt suomentaja-toimittaja Teija Rinne (Kyllönen 2009). Valitsin *Gilmoren tytöt* -jakson siitä syystä, että pidän sarjasta. Lisäksi yksi jakso on sopivan pituinen eli noin 43 minuuttia. Vastaanottotutkimusta ajatellen kokonainen elokuva olisi ollut liian pitkä ja tarjonnut keskustelijoille liian paljon muistettavaa, kun taas 20 minuutin sarjassa ei välttämättä olisi ollut tarpeeksi materiaalia. Sopivan keston lisäksi olin varma, että *Gilmoren tytöt* tarjoaisi paljon materiaalia tutkimusta ajatellen. Sarjassa vilisee paljon kulttuuriviittauksia ja hahmot puhuvat nopeasti, joten *Gilmoren tyttöjen* dialogin tekstittäminen on haaste. Halusin käyttää materiaalina nimenomaan tv:ssä esitettyä jaksoa ja sen tekstitystä, sillä oletan, että tv-jaksolla ja sen tekstityksillä olisi isompi yleisö kuin dvd-jaksolla. Lisäksi oletin, että tv-tekstitykset ovat parempia laadultaan kuin dvd-tekstitykset. Näin ollen tutkimukseni ei keskittyisi pelkästään negatiiviseen arviointiin.

Gilmoren tytöt kertoo Lorelai ja Rory Gilmoren elämästä pienessä Stars Hollow’n kylässä. Kuvitteellisessa Stars Hollow’ssa asuu monta erikoista persoonaa. Päähenkilöinä ovat äiti Lorelai ja tytär Rory Gilmore, jotka ovat enemmänkin toistensa parhaita ystäviä kuin lapsi ja vanhempi. Muita vakituisia hahmoja ovat muun muassa kahvilanpitäjä Luke Danes, Roryn paras ystävä Lane Kim ja hänen äitinsä, hassu jokapaikanhöylä Kirk, kaupungin johtohahmo Taylor Doose, Lorelain vanhemmat Richard ja Emily Gilmore sekä kömpelö kokki Sookie St. James. Vaihtuvia henkilöihahmoja ovat muun muassa Lorelain ja Roryn miesystävät. Lorelailta näyttelee Lauren Graham ja Rorya Alexis Bledel. Sarjaa on tehty Yhdysvalloissa seitsemän tuotantokautta vuosina 2000–2007 (Fergus 2009).

Tutkimuksessa käyttämässäni jaksossa ”Salainen suudelma” Lorelai kutsuu Deanin eli Roryn tulevan poikaystävän kylään katsomaan *Jali ja suklaatehdas* -elokuvaa itsensä ja Roryn kanssa. Jakson nimi tulee siitä, että Rory ja Dean suutelevat ensimmäistä kertaa eikä Rory ensin kerro tapahtumasta äidilleen.

4.3 *Gilmoren tyttöjen* av-kääntäjä

Tutkimusmateriaalini on *Gilmoren tyttöjen* tekstitys, ja pyrin tutkimuksellani vertailemaan av-kääntäjiä ja tavallisia katsojia vastaanottajina, joten en voi jättää sen tekijää huomiotta. Teija Rinnettä voidaan myös pitää yhtenä *Gilmoren tyttöjen* tekstityksen vastaanottajista, sillä yleensä av-kääntäjä käy läpi omaa tuotostaan ennen kuin päästää sen ruutuun. Rinne (2009) kertookin lukevansa läpi omia tekstityksiään ennen töiden palauttamista. Koska vastaanottotutkimusta on liian vähän tehty, Yves Gambierin (2007: 186) mukaan av-kääntäjä joutuu tällöin tekemään tekstityksen omien mielikuviansa ja odotustensa mukaan. Vastaanottaja olisi siis tämän ideologian mukaan av-kääntäjä itse. Tämä on kuitenkin melko vaarallista ajattelua, jonka vastapainoksi tarvitaan tutkimustuloksia oikeilta vastaanottajilta. Mitä tahansa käännöstä on melko vaikea tarkastella kokonaisuutena tietämättä niitä olosuhteita, joissa työ on tehty. Onnekseni sain yhteyden *Gilmoren tyttöjen* av-kääntäjään (tai suomentaja-toimittajaan, kuten av-kääntäjiä Ylellä kutsutaan) Teija Rinteeseen, joka suostui sähköpostitse vastaamaan muutamaa kysymykseen.

Rinne on työskennellyt freelancerina Ylellä vuodesta 1985 saakka. Työskentelytahti oli *Gilmoren tyttöjen* parissa verkkaista, sillä Rinne sai Yleltä aina yhden kauden kerrallaan tekstitettäväkseen. Yleensä työtahti on kuusi tuntia päivässä, kiireellisenä aikana kymmenen tuntia ja *Gilmoren tyttöjen* tekstittämiseen kului suunnilleen viikko per jakso. *Gilmoren tytöt* vaatii paljon internethakuja, pohdintaa ja tekstitysten mahdollistamista määrättyyn aikaan. Rinne tekee tv-tekstityksiä ruudulla näkyvän kuvan ja kuulokkeista kuuluvan puheen perusteella käsikirjoitus vierellään. Ensin Rinne tekee raakakäännöksen, sitten muokkaa sitä, jonka jälkeen hän vielä tarkistaa, että kaikki on oikein. Hänen mukaansa tekstityksiin kuitenkin saattaa joskus jäädä jotakin, mikä piti vielä tarkistaa uudelleen. Rinne ajastaa itse eli tekee niin sanottuja ykköskäännöksiä. (Rinne 2009.)

5 KESKUSTELUJEN KULKU

Tässä luvussa käsittelen ryhmäkeskustelujen antia ja selvennän tuloksia esimerkeillä tekstityksestä sekä keskusteluista. Osaan tekstitysesimerkeistä olen tehnyt lähdekielisen eli englanninkielisen litteroinnin. Kaikki tekstitysesimerkit on esitetty rivijakoineen, kuten ne näkyvät ruudulla. Puran ryhmäkeskusteluja siinä järjestyksessä kuin esitin kysymykset. Kysymysjärjestyksestä näkee, miten ryhmissä vastattiin tiettyyn kysymykseen, ja jo pelkästään tämä voi olla tutkimustulos. Myös keskustelujen luonne sekä kulku tulevat hyvin esille tässä järjestyksessä.

Etsin keskustelijoita yliopiston ainejärjestöjen omilta sähköpostilistoilta (ks. liite 1). Hyväksyin keskustelijat ilmoittautumisjärjestyksessä. Ennen keskusteluja keräsin molemmilta ryhmiltä lyhyet kirjalliset vastaukset heidän taustastaan (ks. liite 2).

Ryhmiä oli siis kaksi, tavalliset katsojat sekä av-kääntäjät. Molemmissa ryhmissä toimittiin saman kaavan mukaan eli ensin kaikki neljä keskustelijaa katsoivat yhden *Gilmoren tytöt* -jakson yhdessä, samassa huoneessa ja saman pöydän ympärillä. Katsoin jakson keskustelijoiden kanssa. Itse tilat, joissa ryhmähaastattelut tehtiin, olivat myös merkityksellisiä tutkimuksen kannalta. En käyttänyt tavallista opetustilaa, jossa on monta pöytää ja opiskelijat istuvat opettajaa vastapäätä vaan käytössä oli neuvotteluhuone sekä pieni kirjastohuone. Nämä huoneet sekä saman pöydän ääressä istuminen edesauttavat omalta osaltaan haastattelun kulkua, sillä haastattelija ei tule liiaksi esille sen sijaan että erottuisi vahvasti joukosta ja keskustelijat ikään kuin vastaisivat suoraan haastattelijalle eivätkä keskustelisi keskenään (Merton ym. 1990: 139–140).

Tarkastelin koko katselutilanteen ajan, missä kohtaa keskustelijat nauravat tai vaikuttavat huvittuneilta. Naurahtaminen saattaa spontaaniudessaan kertoa jotain tekstityksestä ja sen vastaanotosta.

Heti katselun jälkeen alkoi haastatteluosuus, jonka päätteeksi kerroin aiheeni ja palkitsin keskustelijat elokuvalipuilla. Merton ym. (1990: 171) suosittaa, että keskustelijoille kerrottaisiin etukäteen, minkä takia heitä haastatellaan, mutta päätin olla tekemättä näin siitä syystä, että tämä tieto olisi saattanut vaikuttaa liiaksi vastauksiin.

5.1 Keskustelijoiden esittely

Tavallisten katsojien ryhmässä oli kolme naista ja yksi mies. Janne oli tutkimushetkellä 23-vuotias tietojenkäsittelytieteiden opiskelija, 22-vuotias Elina ja 23-vuotias Suvi olivat psykologian opiskelijoita ja Anna oli 26-vuotias informaatiotutkimuksen opiskelija. Keskustelijoista Elina ja Anna olivat seuranneet *Gilmoren tyttöjä* satunnaisesti ja nähneet noin 10–20 jaksoa, kun taas Janne ja Suvi eivät olleet aiemmin seuranneet sarjaa. Keskustelijat eivät tunteneet toisiaan etukäteen, lukuun ottamatta Elinaa ja Suvia, jotka olivat kavereita.

Tavallisten katsojien ryhmässä keskustelu eteni hyvin yksimielisesti. Keskustelijat eivät juuri esittäneet toisistaan eroavia mielipiteitä vaan pikemmin vahvistivat toistensa kommentteja. Esitin keskustelijoille yhdeksän kysymystä, joiden perusteella ryhmäkeskustelu eteni (ks. liite 3). Tavallisten katsojien ryhmä keskusteli melko yleisellä tasolla eivätkä he muistaneet juuri mitään yksityiskohtia tekstityksestä. Litterointivaiheessa en enää pystynyt erottamaan, kenen kommentista on kyse. Janne erottui ainoana miehenä, mutta naiskeskustelijoiden kommentteista ei enää pystynyt erottamaan, kuka puhuu. Keskusteluesimerkeissä käytän mieskeskustelijasta nimeä Janne ja naiskeskustelijoista tunnusta N1, N2, N3 jne. Numerointi viittaa keskustelijan vaihtumiseen, joten esimerkiksi N1 ei ole koko ajan sama keskustelija.

Av-kääntäjien ryhmä koostui kahdesta toisilleen tuntemattomasta naisesta ja kahdesta miehestä. Toinen mieskeskustelija, Aleks, oli tutkimushetkellä 27-vuotias käänntieteen englannin opiskelija ja oli tehnyt av-kääntäjän töitä kaksi vuotta. Juha oli 40-vuotias av-kääntäjä ja toiminut ammatissa 12 vuotta. Naisista Jonna oli 32-vuotias käänntieteen englannin opiskelija ja toiminut av-kääntäjänä noin 2,5 vuotta. Toinen naiskeskustelijoista, Satu, oli 26-vuotias käänntieteen englannin opiskelija ja tehnyt av-kääntäjän töitä 1,5 vuotta. Kaikki tämän ryhmän keskustelijoista olivat seuranneet aikaisemmin *Gilmoren tyttöjä*. Keskusteluesimerkeissä käytän keskustelijoista nimiä Aleks, Juha, Jonna ja Satu sen mukaan kenen puheenvuoro on kyseessä.

Kumpaakin ryhmää voi pitää melko homogeenisena ryhmänä. Tavallisten katsojien tausta tai tiedot eivät juuri eroa toisistaan, sillä kaikki ovat yliopisto-opiskelijoita, jotka ovat iältään yli 20 vuotta, mutta alle 30-vuotiaita (ikähaitari 22–26 vuotta). Ryhmän homogeenisuuden pitäisi Mertonin ym. (1990: 137) mukaan johtaa tuottavampaan keskusteluun kuin heterogeenisen

ryhmän. Av-kääntäjien ryhmä sen sijaan ei ollut yhtä homogeeninen iältään (ikähaitari 26–40 vuotta). Tausta ja koulutus olivat kuitenkin melko lailla samat.

5.2 *Gilmoren tyttöjen* tapahtumat

Ensimmäinen kysymys koski *Gilmoren tyttöjen* jakson kulkua, sillä halusin tietää, pysyivätkö katsojat selvillä tapahtumista. Oletin, että jos katsoja ei pysy ohjelman juonessa mukana, syy saattaisi olla tekstityksessä.

5.2.1 Tavalliset katsojat

Tavallisten katsojien keskustelijat olivat yksimielisiä ja sanoivat pysyneensä koko ajan selvillä tapahtumista. Kysyin vielä tarkennuksena, jäikö mikään tapahtuma tai muu mietityttämään heitä. Keskustelijat vastasivat, ettei jäänyt. Myös Janne ja Suvi, jotka eivät olleet seuranneet sarjaa aiemmin, pysyivät selvillä tapahtumista. Keskustelijat saattavat kertoa ymmärtäneensä kaiken ainakin kahdesta eri syystä. Tekstitys on saattanut onnistua tehtävässään tai keskustelijat eivät halua tuoda julki etteivät ymmärtäneetkään kaikkea. Janne puolestaan vastasi myöhemmin (ks. luku 5.5.1) ajastukseen liittyvään kysymykseen, ettei edes seuraa koko ajan tekstitystä. Tämä kysymys ei siis välttämättä anna todenmukaisia vastauksia siitä, miten tekstitys on onnistunut tehtävässään. Voisi kuitenkin olettaa, että kovin räikeät virheet jäisivät hyvin mieleen, tai että jos tekstityksessä on ollut puutteita, se olisi hankaloittanut koko ohjelman seuraamista.

5.2.2 Av-kääntäjät

Esitin av-kääntäjille samat kysymykset kuin tavallisten katsojien keskustelijoille. Keskustelijat muistivat hämmästyttävän paljon yksityiskohtia. He kommentoivat muun muassa yksittäisiä sanoja ja kritisoivat tiettyjä tekstitysratkaisuja, kuten elokuvien ja tv-sarjojen nimien jättämistä alkuperäiselle kielelle. Alekski kertoi pysyneensä selvillä tapahtumista, mutta jääneensä miettimään yhtä sanaa. Tämä sana oli *crucible*. Jonna kommentoi, että kyseessä on joko Daniel Day-Lewisin tähdittämä elokuva tai näytelmä, johon elokuva pohjautuu. Juha sanoi miettineensä samaa sanaa ja kommentoi, että olisi tekstittänyt sen eri tavalla kuin Rinne.

Esimerkissä 1 näkyy kyseisen kohdan tekstitys ja englanninkielinen puhe:

Esimerkki 1.

Suomenkielinen tekstitys:
Enkä minä, miten hyvältä näytät
pyhiinvaeltajaesi-isän puvussa.

Englanninkielinen puhe:
Not gonna talk about how good you'd look dressed like one of the guys from the
Crucible.

Tässä esimerkissä Lorelai puhuu kahvilanpitäjä Lukelle. Lähdekielen puheessa todella mainitaan joko elokuva tai näytelmä, mutta tekstityksestä se puuttuu. Elokuvan nimi (*The Crucible*, suom. *Noitavaino*) on korvattu selittävällä käännösratkaisulla. Kommenttien perusteella ainakin Alekski ja Juha olisivat tekstittäneet kohdan eri tavalla kuin Rinne.

Jonna mainitsi *General Hospitalin*, joka oli tekstitetty suomeksi *Yleissairaalaksi*. Hän vertaa sitä mainintaan Barbra Streisandin tähdittämästä elokuvasta *The Way We Were*, jota ei sen sijaan ollut tekstitetty suomeksi. Keskustelijoiden mukaan *General Hospitalia* ei ole näytetty Suomessa, kun taas *The Way We Were* -elokuva on esitetty Suomessakin. Saatavilla olisi myös suomennos, *Parhaat vuotemme*. Siksi käännösratkaisut tuntuivat heidän mielestään oudoilta.

Juha kommentoi myös, että oli hyvä ratkaisu av-kääntäjältä kursivoida koko ajan pelkkä kantasana eli sana ilman taivutuspäätteitä. Juhan mukaan pelkkä kantasanan kursivointi ei silti näytä tekstityksessä hyvältä, etenkin ”telkkarifontilla”. Seuraavassa esimerkkejä kursivoinneista:

Esimerkki 2.

Yleissairaalassa on uusi Lucky, -

Esimerkki 3.

Tiedän yhden. *Ice Castlesin*
teema saa sinut itkemään.

Esimerkki 4.

The Way We Were'n
lopussa toivoit, -

Esimerkki 5.

Riippuu siitä, mitä aiot ehdottaa.
-*Boogie Nights*ia vaikka.

Esimerkki 6.

*Magnolia*a katsoessa
hän vollotti kolme tuntia -

Näistä esimerkeistä huomaa, että Rinne ei olekaan ihan aina kursivoinut pelkkää kantasanaa eikä elokuvan *Willy Wonka ja suklaatehdas* (ks. esimerkki 12) nimeä ole ollenkaan kursivoitu. Tämä on mielenkiintoinen huomio, sillä av-kääntäjät eivät kertoneet kiinnittäneensä näihin ollenkaan huomiota, vaikka he toivoivat tekstitykseltä johdonmukaisuutta. Esimerkiksi *Magnolia* on kokonaan kursivoitu, mutta sitä ei kukaan maininnut kommentteissaan. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että av-kääntäjien mielestä av-kääntäjän pitää noudattaa samoja periaatteita tekstityksessään koko ajan. Mikäli sanoja joutuu kursivoimaan, ne pitäisi keskustelijoiden kommenttien perusteella kursivoida kokonaan eikä vain pelkkiä kantasanoja. Juha lisää vielä, että etenkin silloin, kun seuraava kirjain on *i*, kuten *Boogie Nights*issa, pelkän kantasanan kursivointi ei ole hyvä ratkaisu, koska kirjaimet menevät päällekkäin.

Vaikka keskustelijoiden vastaukset eivät varsinaisesti Aleksin kommenttia lukuun ottamatta koskeneetkaan juuri tapahtumien ymmärtämistä, on selvää, että av-kääntäjät pysyivät hyvin tapahtumissa mukana. Tavallisten katsojien Jannen tavoin myös Juha kertoo, ettei seuraa koko ajan tekstityksiä.

5.3 Kulttuurintuntemus

Toiseksi kysyin, miten hyvin keskustelijat arvioivat tuntevansa amerikkalaista kulttuuria, kuten esimerkiksi musiikkia, elokuvia tai kieltä. Halusin tällä kysymyksellä selvittää keskustelijoiden oman mielipiteen amerikkalaisen kulttuurin tuntemuksesta verrattuna siihen,

miten he pystyvät *Gilmoren tytöissä* esiintyneitä amerikkalaisia piirteitä kommentoimaan. Kysymyksen oli tarkoitus pohjustaa myöhemmin kysyttäviä aiheita.

5.3.1 Tavalliset katsojat

Tavallisten katsojien keskustelu lähti hiljalleen käyntiin ja sitä piti hieman rohkaista esittämällä lisäkysymys amerikkalaisten tv-sarjojen seuraamisesta. Keskustelijat olivat jälleen melko yksimielisiä siitä, että heillä on tietoa amerikkalaisesta kulttuurista, koska siihen saa kosketusta parhaiten tv:stä. Janne kommentoi, että ”amerikkalaista kulttuuriahan nyt on joka puolella aika paljon”. Yksi naiskeskustelijoista kertoo, että ”suurin piirtein kaikki, mitä tietää, on jostain sarjoista”. Keskustelijat eivät siis arvioineet, kuinka hyvät heidän tietonsa ovat vaan keskittyivät siihen, mistä tieto tulee. Osa keskustelijoista oli puhunut amerikkalaisten tuttavien kanssa, mutta eivät olleet sitä kautta omaksuneet heidän kulttuuriaan. Tiedot amerikkalaisesta kulttuurista vaikuttaisivat tavallisten katsojien ryhmässä olevan lähinnä pintapuolista, mutta kuitenkin vastausten perusteella he ovat omaksuneet siitä joitakin elementtejä.

5.3.2 Av-kääntäjät

Kysymys osoittautui hyvinkin monitulkintaiseksi, sillä av-kääntäjien ryhmässä Juha kysyi heti millä asteikolla tätä kulttuurintuntemusta pitäisi arvioida. Kukaan ei vastannut tähän vaan Alekski kommentoi heti Juhan perään, että kulttuuri on kohtuullisesti esillä *Gilmoren tytöissä*. Tämä on totta, sillä sarjassa syödään usein erilaisia amerikkalaisia ruokia, soitetaan amerikkalaista musiikkia ja puhutaan muistakin amerikkalaisen pop-kulttuurin ilmiöistä. Pelkästään tässä käyttämässäni yhdessä jaksossa esiintyi valtavasti viittauksia amerikkalaiseen kulttuuriin. Alekski jatkaa, että etenkin ”ruoka- ja karkkiskene pitäisi tuntea aika hyvin”. Alekskia häiritsikin *jellykarkit*, sillä hän ei ymmärrä niiden vieraannuttavaa käänösratkaisua. Satu oli samaa mieltä. Esimerkissä 7 näkyy keskustelun aiheena olleen kohtausten tekstitys:

Esimerkki 7.

Suomenkielinen tekstitys:
Vaahtokarkkeja? -Jellykarkkeja
ja suklaasuukkoja, pähkinävoita.

Englanninkielinen puhe:

Rory: Do we want marshmallows?

Lorelai: And jellybeans and chocolate kisses, cookie dough we have at home, peanut butter.

Jellykarkit aiheuttivat päänvaivaa enemmänkin, sillä niistä nousi av-kääntäjien ryhmässä kiivas keskustelu. Esimerkissä 8 näkyy ote tästä keskustelusta:

Esimerkki 8.

Aleksi: Se mikä vähän itteä mietitytti oli se siinä oli joku jellykarkit.

Satu: Niin jellybeans oli niinku jellykarkkeja.

Aleksi: Eikö tuo kuitenkin oo ihan sama kun hedelmäkarkit että.

Jonna: Mm.

Juha: Ei suinkaan ei.

Aleksi: Eikö? (naurua) Siis semmosia nallekarkkeja.

Juha: Jellybeansejä. (Juha ja Aleksi puhuvat päällekkäin, ei saa selvää)

Aleksi: Nallekarkkeja.

Juha: Ei vaan sen on nimenomaan --

Aleksi: Aha.

Juha: -- sehän on siis niinku näitä tämmösii pavun (ei saa selvää) tällasia totanoin.

Aleksi: Just just.

Juha: Itse asiassa Suomessahan ei meillä ole siis niinkun.

Aleksi: Okei.

Juha: On niitä joskus ollu myynnissä.

Jonna: Niiton niissä irtokarkkijutuissa, on niinku niissä --

Aleksi: Joo.

Jonna: --laatikkoriveissä on mutta mun mielestä neki taitaa olla.

Juha: Mut semmonen jellybean nimi oikeestaan puuttuu suomesta.

Aleksi: Just.

Tästä esimerkistä näkee, että ryhmä pyrkii yksimielisyyteen, vaikka ensin ollaankin eri mieltä. Vieraannuttava kääntäminen ei näyttäisi toimivan av-kääntäjien mielestä, vaikka joskus vieraannuttavia ratkaisuja onkin pakko tehdä. Aleksikin myönsi lopulta ymmärtävänsä *jellykarkki*-ratkaisun, vaikka ei siitä pitänytkaan. Juha kommentoi, että ”on hankalaa, kun ei voi tuoda kaikkea, mikä käännöksen takana on. Merkitsee Gilmoreille enemmän, kun katsovat leffaa ja on pitsaa ja näitä.” *Jellykarkki*-ratkaisu tuskin keskeytti vastaanottoa kovin paljoa, mutta siinä oli vastausten perusteella häiritseviä elementtejä, jotka vaikeuttivat vastaanottoa. Av-kääntäjienkään ryhmässä ei vastattu suoraan kysymykseen omasta kulttuurintuntemuksesta vaan keskityttiin pikemmin siihen kulttuuriin, joka *Gilmoren tytöissä* on esillä. Muiden vastausten perusteella voisi silti olettaa, että av-kääntäjillä on paljon amerikkalaisen kulttuurin tuntemusta jo pelkästään ammattinsa takia.

5.4 Häiritsevät piirteet tekstityksissä

Kolmanneksi kysyin, häiritseekö keskustelijoita tekstityksissä yleensä jokin piirre ja selvensin kysymystä luettelemalla esimerkkeinä puuttuvia elementtejä, kirjoitus- tai muita virheitä, tyylillisiä seikkoja ja välimerkkejä. Virheet etenkin lauseopissa tai sanastossa voidaan olettaa häiritsevän tekstitysten vastaanottoa (Perego 2008: 211). Neljäs kysymys koski häiritseviä elementtejä *Gilmoren tytöissä*, mutta koska ryhmissä vastattiin näihin kahteen kysymykseen päällekkäin, käsittelen ne yhtenä osiona. Näiden kysymysten tarkoitus oli selvittää, pitääkö oletukseni paikkansa. Oletin, että häiritseviin piirteisiin kiinnitetään herkemmin huomiota kuin erityisen hyviin ratkaisuihin, ja että häiritsevät elementit myös haittaisivat vastaanottoa.

5.4.1 Tavalliset katsojat

Jannen mielestä vitsit eivät välity yhtä hyvin suomeksi tekstitettyinä kuin englanniksi puhuttuina. Muut tavallisten katsojien ryhmän keskustelijat olivat samaa mieltä. He eivät tarkoita käyttämäni aineistoa vaan tekstityksiä yleensä. Janne mainitsee esimerkkinä, että kun vitsi tekstitetään suomeksi ja ”sanoja muutetaan”, se ei välttämättä ole enää vitsi. Niin kutsuttu sanojen muuttaminen saattaa viitata siihen, että Jannen mielestä sanasanaiset eli mahdollisimman tarkasti lähdekieltä noudattavat tekstitykset ovat hyviä tekstityksiä. Tällaiseen on kuitenkin mahdotonta pyrkiä, etenkin dialogin tekstittämisessä. Esko Vertasen (2007a: 150) mukaan ”[k]aikessa käännöstyössä kääntäjän tulisi olla uskollinen alkukielistä ilmaisua kohtaan ja pyrkiä välittämään mahdollisimman hyvin sen tyyli ja tunnelma.” Näin ei ole tehty, jos katsojan mielestä ”sanoja on muutettu”. Janne jatkaa vielä, että vitsien tapaan amerikkalaiset sanonnat näyttävät usein suomeksi tekstitettyinä oudoilta. Tavallisten katsojien ryhmässä muut olivat samaa mieltä.

Tavallisten katsojien ryhmässä yksi naispuolisista keskustelijoista mainitsi jutulleensa tuttavansa kanssa käännösongelmista. Hänen tuttavansa on englannin kääntäjä, jonka mielestä juuri *Gilmoren tytöt* on vaikea käännettävä, koska dialogia on liian paljon siihen nähden, mitä voi tekstittää. Keskustelijat mainitsivat myös, että sekä numerot, vitsit ja amerikkalaiset sanonnat ovat usein tekstitetty vääriin. Vaikka katsoja ei osaisi kovin hyvin lähdekieltä eli tässä tapauksessa englantia, hän silti osaa sitä usein sen verran, että ymmärtää esimerkiksi numerot. Siksi niiden tekstittämiseen tulee kiinnittää huomiota. Kukaan ei ollut sen sijaan kiinnittänyt huomiota välimerkkeihin. Tämä merkitsisi siis sitä, että tekstitys on siltä osin

onnistunut, sillä räikeät virheet yleensä huomataan. Toisaalta on mahdollista, että tavallinen katsoja ei välttämättä katso tekstityksiä niin tarkkaan, että kiinnittäisi huomiota välimerkkeihin.

Keskustelijoiden kommentit vitseistä, sanonnoista ja numeroista viittaisivat siihen, että kaikki keskustelijat pystyvät kuuntelemaan puhetta sen verran, että ymmärtävät, mitä sanotaan ja vertaavat sitä tekstitykseen. Keskustelijoista kukaan ei ole kieltenopiskelija, mutta silti heidän kielitaitonsa on niin hyvä, että he pystyvät ongelmitta myös seuraamaan lähdekieltä eli englantia. Yksi naiskeskustelijoista kertoo, että ”englantia nyt kuitenkin ymmärtää”. Lisäksi yksi naiskeskustelijoista mainitsee sellaiset tv-ohjelmat, joiden kieltä katsoja ei ymmärrä. Häntä alkaa häiritä, jos vieraskielistä puhetta kuuluu paljon, mutta puhe on tekstitetty vain muutamalla sanalla.

Vastauksena neljänteen kysymykseeni (ks. liite 3), tavallisten katsojien ryhmän keskustelijat mainitsivat sen, ettei voi tekstittää kaikkea puhuttua. Tiivistäminen ei häirinnyt keskustelijoita kovin paljoa, mutta he olivat kuitenkin kiinnittäneet huomiota siihen. He kommentoivat, että muutama repliikki puuttui välistä tai että yksittäisiä sanoja puuttui, mutta keskustelijat eivät olleet varmoja, puuttuiko tekstityksestä laajempia asiakokonaisuuksia. Tavallinen katsoja siis sietää muutamien yksittäisten sanojen puuttumista, koska ymmärtää, ettei kaikkea voi mahduttaa ruudulle.

Kun kysyin tavallisilta katsojilta, kiinnittivätkö he huomiotaan mihinkään tiettyyn piirteeseen *Gilmoren tyttöjen* tekstityksessä ja erityisesti puhujan vaihtumiseen, he kommentoivat, että vaihto oli merkitty hyvin ja että siihen tottui ajan myötä. Esimerkissä 9 näkyy tavallisten katsojien keskustelua puhujan vaihtumisesta:

Esimerkki 9.

N1: Kyyllä musta ihan hyvä.

N2: Kai siihen tottu, yleensä on niin.

N3: Mm.

Näistä puheenvuoroista huomaa, että naiskeskustelijoilla on tapana vahvistaa toistensa kommentteja. He mainitsivat ”tottumisen”, mikä viittaisi siihen, että jaossa oli jotakin erilaista. Ehkä tämä kommentti heijastaa sitä, että läheskään kaikilla tv-kanavilla,

tekstitysfirmoilla ja dvd-levittäjillä ei ole samat konventiot puhujan vaihdon merkitsemisen suhteen. Tämä puolestaan hämmentää ainakin tavallisia katsojia. Toisaalta sama keskustelija mainitsee, että ”yleensä on niin” eli hän on huomannut, että muissakin kuin *Gilmoren tyttöjen* tekstityksissä puhujan vaihtuminen on merkitty samalla tavalla kuin käyttämässäni jaksossa.

Esimerkeissä 10 ja 11 on kaksi esimerkkiä puhujan vaihtumisesta *Gilmoren tyttöjen* tekstityksessä:

Esimerkki 10.

Ei ole kuin vähemmän. Oletko pyykännyt ilman minua? -En.

Esimerkki 11.

Etkä edes kysynyt minulta!
-Koneeseen ei mahtunut.

Molemmissa esimerkeissä tekstitetään Lorelain ja Roryn dialogia. Esimerkissä 10 puhuja vaihtuu rivin lopussa ja samalla rivillä on kahden eri hahmon puhetta. Esimerkissä 11 puhujan vaihtuminen osoitetaan uudella alkavalla rivillä. Näistä pienistä eroista huolimatta puhujan vaihtuminen osoitetaan ”Salainen suudelma” -jakson tekstityksessä kuitenkin aina samalla tavalla, sillä Rinne käyttää yhdysmerkkiä toisen hahmon puheen alkaessa.

Gilmoren tytöissä on paljon viittauksia amerikkalaisen kulttuurin ilmiöihin. Tässä kyseisessä jaksossa ”Salainen suudelma” esiintyy muun muassa viittauksia amerikkalaisiin elokuviin ja tv-sarjoihin. Joistakin on vain yksittäinen maininta, mutta näkyvimmin ovat esillä *Jali ja suklaatehdas* sekä *General Hospital*. Koska yksi tärkeimmistä jakson tapahtumista on se, että Lorelai kutsuu Deanin kylään katsomaan elokuvaa, siitä myös puhutaan ja katsoja näkee otteita elokuvasta. Sekä tavalliset katsojat että av-kääntäjät muistivat kohtauksen ja puhuivat elokuvan tekstitetystä nimestä, mutta vain av-kääntäjät kritisoiivat ratkaisua. Johdattelin keskustelijoita elokuvaviittauksia koskevalla lisäkysymyksellä. Kysyin, kiinnostivätkö keskustelijat huomiota Roryn ja Lorelain lainaamaan elokuvaan. Tavallisten katsojien naiskeskustelijoille lainaelokuva eli *Jali ja suklaatehdas* oli tuttu ja he mainitsivat elokuvan suomenkielisen nimen. Tekstityksessä nimi oli esitetty seuraavasti:

Esimerkki 12.

Elokuvailta taas?

-Willy Wonka ja suklaatehdas.

Tässä esimerkissä ei ole käytetty kursiiivia ja nimi on suomen kielen sekä englannin kielen yhdistelmä. Etenkin uusi versio elokuvasta oli tuttu naiskeskustelijoille ja he arvelivat, että *Gilmoren tytöissä* katsotaan vanhempaa versiota. Ehkä keskustelijat olisivat kiinnittäneet tekstitettyyn nimeen huomiota, jos vanha elokuva olisi ollut heille tuttu. Uusi versio on siis Johnny Deppin tähdittämä, vuonna 2005 julkaistu *Jali ja suklaatehdas* (Elonet 2006a). *Gilmoren tytöissä* sen sijaan oli kyse elokuvan vanhemmasta versiosta, vuonna 1971 ilmestyneestä Gene Wilderin tähdittämästä *Jali ja suklaatehtaasta*, jonka suomenkielinen nimi on helppo tarkistaa valtior Elokuvatarkastamon internetsivuilta (2006b). Se, että *Willy Wonka* oli jätetty englanniksi, ei siis häirinnyt keskustelijoita, vaikka yksi naiskeskustelijoista mainitsikin suomenkielisen nimen, *Jali ja suklaatehdas*. Keskustelijat eivät myöskään kommentoineet johdonmukaisuutta siitä, että kaikki elokuvien ja tv-sarjojen nimet pitäisi joko kääntää tai jättää englanniksi. He eivät myöskään kommentoineet muita tv- tai elokuvaviittauksia (esimerkiksi *Yleissairaala*, *Ice Castles* tai *The Way We Were*). Esimerkissä 13 tavalliset katsojat kertovat viittauksista elokuviin:

Esimerkki 13.

N1: Suurin osa oli tuttuja mut oli siinä semmosiakin mitä ei ollu kuullu.

N2: Mm.

N3: Ei niihin kiinnittäny silleen kauheesti huomioo --

N4: Ei.

N5: Mm.

N3: -- et ois häirinny.

Naiskeskustelijat ovat jälleen yksimielisiä ja vahvistavat toistensa kommentteja. Esimerkin 13 vastausten perusteella tavalliset katsojat ovat kiinnittäneet huomiota elokuvaviittauksiin, mutta heitä ei ole häirinnyt niissä mikään. N3 kertoo, ettei kiinnittänyt viittauksiin juurikaan huomiota, mutta vastauksesta voisi päätellä, että hän on huomionut joitakin viittauksia. Vastauksesta voisi myös päätellä, että hän kiinnittäisi elokuvaviittauksiin erityistä huomiota vain siinä tapauksessa, että niissä olisi jotakin häiritsevää. Tämä ajatus tukee oletustani eli vastaanottaja kiinnittäisi enemmän huomiota häiritsevään kuin hyvään tekstitysratkaisuun.

5.4.2 Av-kääntäjät

Av-kääntäjien ryhmässä Juha kommentoi, että *Gilmoren tytöt* on hänen mielestään yksi vaikeimmista tekstitettävistä sarjoista. Juha kehuu av-kääntäjän suoritusta ja antaisi tekstitykselle arvosanaksi 8 tai 8,5. Av-kääntäjät puhuivat myös rivipituuksista ja Satun mukaan tekstitys jätti reunoille paljon tilaa ja se ”näytti tosi hullunkuriselta”. Juhan mukaan Ylen rivipituus oli 32–30 merkkiä vielä 2000-luvun alussa. Myös Teija Rinteen (2009) mukaan TextYlen eli Ylellä käytössä olevan tekstitysohjelman vanhempi versio salli 32 merkkiä yhdelle riville, kun taas uudempi versio näyttää kaksi merkkiä enemmän, mikäli rivillä sattuu olemaan ohuita kirjaimia. Yle myös ohjeistaa kaikkia av-kääntäjiään pisteiden, repliikkijakojen ja muiden konventioiden suhteen (emt.).

Juha piti siitä, ettei av-kääntäjä ollut yrittänyt mahduttaa kaikkea puhuttua tekstitykseen vaan oli lyhentänyt sitä hyvin, kuten esimerkistä 14 huomataan:

Esimerkki 14.

Suomenkielinen tekstitys:
Pari nauhaa ja paperikalkkuna.
Mitä haittaa siitä voi olla?

Englanninkielinen puhe:
We’re talking a few streamers and a paper turkey. How is it going to hurt to have a paper turkey?

Esimerkki 15.

Suomenkielinen tekstitys:
Olet aivan kauhuissasi.
-Enpäs, hyväksyn sen.

Englanninkielinen puhe:
Rory: You’re completely weirded out by this aren’t you?
Lorelai: No you’re crazy. I’m perfectly fine with it.

Esimerkin 14 tekstityksessä on yhteensä 58 merkkiä, kun taas puhetta tulee litteroituna 97 merkin verran. Esimerkissä 15 on 44 merkkiä tekstityksessä ja 93 englanninkielisen puheen litteroinnissa. Aika- ja tilarajoitusten takia kaikkea puhuttua ei voi kääntää ja siksi av-kääntäjän onkin osattava tiivistää puhetta poimimalla olennaiset seikat tekstitykseen.

Alexi ja Jonna kertoivat huomanneensa muutaman kohdan, jossa puhe ja teksti etenivät hiukan eri tahtia. Aleksin mukaan jääkaappi-kohtauksessa tekstitys ilmestyi ruudulle ennen puhetta. Samassa kohtauksessa olisi ollut toinenkin ongelmakohta, sillä yhdessä repliikissä oli yksi välilyönti liikaa, kuten esimerkiksi 16 näemme:

Esimerkki 16.

Nyt se on korkeampi
ja kuuluu koko ajan.

Esimerkkiä 16 ei kukaan keskustelijoista maininnut eivätkä he varmaankaan sitä edes huomanneet. Ylimääräinen välilyönti on siis sanojen *kuuluu* ja *koko* välissä. Juhan mukaan *Gilmoren tyttöjen* ajastus ”ei ollut maailman täsmällisintä, mutta ihan jees, ei tökkinyt”. Juha kertoi myös, ettei ihan koko ajan seurannut tekstitystä vaan kuunteli välillä pelkkää puhetta. Tämä kuvastaakin juuri normaalia katselutilannetta, sillä katsoja ei välttämättä seuraa tekstitystä koko ajan, varsinkaan jos osaa hyvin lähdekieltä. Juha ei voi sietää sitä, että tekstitys tulee myöhässä ruudulle, varsinkaan jos lähdemateriaali on dialogia. Juhan mielestä dialogin tekstittäminen on muutenkin mahdoton tehtävä, koska ei kuitenkaan voi tekstittää kaikkea.

Jonna kertoi, että häntä häiritsee tekstityksissä elokuvien nimet, jos niitä ei ole suomennettu, vaikka olisi vastine olemassa. Jonnan mukaan elokuvien nimien suhteen pitäisi valita joko suomentaminen tai sitten jättää englanniksi. Alexi jatkaa, että häntä ei häirinnyt edellä mainittu *Jali ja suklaatehdas* -kohta, mutta hän kiinnitti huomiota siihen. Esimerkissä 17 on ote *Jali ja suklaatehdas* -elokuvaan liittyvästä keskustelusta:

Esimerkki 17.

Alexi: Jännä mä jostain se ei oikeestaan ei se häirinny mutta kiinnitin vaan huomioo kun siinä oli se tuota Jali ja suklaatehdas sitten oli niinkun oli oompa loompat ja.

Juha: Mm niin oli.

Alexi: Umppa lumppa ja sitte oli Willy Wonka.

Juha: Eks ne oo oks ne umppa lumppa.

Alexi: Tota mä en tie oks ne.

Satu: Umppa lumppa joo ainakin (päällekkäistä puhetta) ainakin jommassakummassa mä en muista kummassa versiossa.

Haastattelija: Joo ne taitaa olla.

Jonna: Mm.

Aleksi: Niin justiin.

Keskustelijat näyttävät pyrkivän yksimielisyyteen ja muistelevat yhdessä *umppa lumppien* nimeä. On mielenkiintoista, että Aleksi kertoo, ettei häntä häirinnyt *oompa loompa* -tekstitys eikä *Willy Wonka*, vaikka hän mainitsee kiinnittäneensä niihin huomiota. Aleksin vastaus ei tue oletustani häiritsevistä elementeistä ja niiden huomaamisesta tekstityksessä. Toisaalta hänen kommentistaan voi päätellä, että *umppa lumppa* -suomennos ei ole hänelle entuudestaan tuttu. Myös Satua näyttää hämmentävän se, että *Jali ja suklaatehdas* -elokuvia on julkaistu ainakin kaksi. Keskustelijoiden kommentista paistaa epävarmuus eikä kukaan esitä kovin vahvaa mielipidettä hahmojen nimistä.

Juhaa ei häirinnyt *Gilmoren tyttöjen* tekstityksessä hänen omien sanojensa mukaan juuri mikään. Jonna oli myös samaa mieltä, vaikka aiemmin komentoikin, että elokuvien nimien jättäminen englanniksi ja johdonmukaisuuden puute tekstitysvalinnoissa oli häiritsevää. Satuakaan ei tekstityksessä häirinnyt mikään paitsi lähinnä se, ettei hän ymmärtänyt kaikkea puhuttua. Juha lisää, että olisi itse tekstittänyt persoonallisemmin kuin Rinne. Jonnan mielestä tekstityksestä puuttui ”sellainen vivahteikkuus”. Sekä Juha että Jonna siis jäivät kaipaamaan persoonallisia ilmauksia. Jonna lisää että tekstitys oli ”tiivistyksenä onnistunut, ei jäänyt sellaista tunnetta, että nyt tuosta jätettiin hirveästi pois”. Jonna oli myös nähnyt *Gilmoren tytöistä* jaksoja, joista on jätetty pois tärkeitä asiakokonaisuuksia kuten vitsejä. Persoonallisuuden puute ei sinällään näytä häiritsevän vastaanottamista, mutta av-kääntäjät jäävät kaipaamaan sitä kommenttiensa perusteella.

Jonna kiinnitti huomionsa oikeinkirjoitukseen kohtauksessa, jossa Lorelai oli kutsunut Deanin kylään ja kertoo siitä tyttärelleen:

Esimerkki 18.

Suomenkielinen tekstitys:
Kutsuit Deanin meille?

Englanninkielinen puhe:
You invited Dean to our house?

Jonna kertoo, että molemmat hänen toimeksiantajistaan ovat kieltäneet käyttämästä kysymysmerkkiä toteamuksen perässä, minkä takia tekstitys ”jäi silmään”. *Nyky-suomen*

oppaan (Ikola 2001: 192) mukaan kysymysmerkkiä kuitenkin käytetään ”[j]oskus epäroiden esitettyjen ilmoitusten tai toteamusten jäljessä osoittamaan epävarmuutta”. Oikeinkirjoitusopin mukaan siis Rinteen ratkaisu on täysin hyväksyttävä, sillä Roryn puheenvuoro kuvastaa epärointiä. Juha mainitsee, että puheen intonaatiosta kuulee, että kyseessä on kysymys. Olettavasti kuitenkin vain sellainen vastaanottaja, joka ymmärtää englantia, erottaa intonaation. Keskustelijat muistavat myös muita kielioppiin liittyviä seikkoja. Juha muistaa, että *internet* oli kirjoitettu väärin kahdella tapaa eli pienellä kirjaimella ja kahdella t-kirjaimella:

Esimerkki 19.

En kutsunut häntä! -Mikset
pannut kutsua internettiin?

Aleksi kommentoi, että Kielitoimisto suosittaa käyttämään isoa etukirjainta. Juha toteaa lopulta, että on makuasia, kirjoittaako sen isolla vai pienellä alkukirjaimella. Näin se itse asiassa onkin, sillä Suomen kielen lautakunta on vuodesta 2007 lähtien hyväksynyt molemmat kirjoitusasut virallisina vaihtoehtoina (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2007). Nämä ongelmakohdat, joista av-kääntäjien ryhmä keskusteli, eivät kuitenkaan oletettavasti olleet kovin tärkeitä, sillä kolme heistä sanoi aluksi, ettei heitä häirinnyt mikään tietty piirre tekstityksessä.

Edellä mainittujen kommenttien lisäksi Juha ja Jonna kertoivat vielä omista toimeksiannoistaan ja lopuksi Aleksi totesi pakollisista poisjätöistä eli siitä, kun tekstitykseen ei mahdu kaikkea puhuttua, että ”joskus se kelvollinen on se paras mahdollinen vaihtoehto”.

5.5 Ajastus

Viides kysymykseni koski ajastusta eli aikaa, jonka tekstitys näkyy ruudulla, ja sitä, ehtivätkö keskustelijat lukea tekstitykset. Ajastus on tärkeä osa tekstittämistä ja oletin, että erityisesti liian nopea tai liian hidas ajastus vaikeuttaisi vastaanottoa. Tämän vuoksi on tärkeää saada siitä katsojalautetta. Jorge Díaz Cintas (2007: 23) puhuu kuuden sekunnin säännöstä, mikä viittaa joidenkin yritysten tekemään tutkimukseen siitä, kuinka kauan tavalliselta katsojalta kestää lukea ja ymmärtää kaksirivinen tekstitys ruudulta. Tämä sääntö pätee vain kun yhden rivin pituus on 35–37 merkkiä (emt.). Ylellä on käytössä TextYle-tekstitysohjelma, jonka

avulla tekstityksiä tehdään. TextYle säätelee lukunopeutta ja osoittaa ruututekstin vieressä olevan kellon avulla punaisella liian nopeat ajastukset. Jo siis pelkkä tekstitysohjelma pakottaa av-kääntäjän ajattelemaan kohdeyleisöään. (Rinne 2009.)

5.5.1 Tavalliset katsojat

Tavallisten katsojien ryhmässä naiskeskustelijat olivat yhtä mieltä siitä, että tekstitykset ehti lukea hyvin. Tässä esimerkki 20 ajastuskeskustelusta tavallisten katsojien ryhmässä:

Esimerkki 20.

N1: Ehti ihan hyvin lukemaan.

N2: Ihan sopivasti.

N3: Mm joo.

Janne: Tuli jotenkin sillain puoliks kuunneltuu sitä englantia ja sit luettua sitä suomee ja sit taas ne mitkä kuuntelee tai sillain englannista ei tuu ehkä sillain luettua.

N1: Mm nii.

N2: Sillee vähän niinku vuorottelee.

N3: Nii.

Janne kommentoi siis, ettei lue kaikkia tekstityksiä vaan kuuntelee englanninkielistä puhetta tai vuorottelee tekstityksen ja puheen kanssa, ja naiskeskustelijat myöntävät tekevänsä samaa. Koska keskustelujen purkuvaiheessa oli mahdoton erottaa, kuka naiskeskustelijoista puhui, en tässäkään ole erotellut puhujia. N1 ei siis aina ole sama nainen, vaan numerointi tarkoittaa sitä, että kyseessä on eri naiskeskustelija. Koska mielipiteissä ei muutenkaan ole kovin paljon eroja ja naiskeskustelijat yleensä myöntelivät toisiaan sekä Jannea, ei tämä puhujien erottamattomuus liene tutkimuksen kannalta kovin suuri haitta.

Esko Vertasen (2007a: 150–151) mukaan ”[r]uututekstin välittämä tieto on sellaisenaan vaillinaista. Se on ymmärrettävää ainoastaan silloin, kun tekstit ovat juuri oikealla hetkellä riittävän kauan ruudussa, jotta katsoja ehtii ne hyvin lukea ja tietää koko ajan, kenen puhetta ne edustavat.” Keskustelijoiden mielestä tekstit olivat siis tarpeeksi kauan ruudulla ja koska he kertoivat pysyneensä selvillä tapahtumista ja juonesta, keskustelijat myös tiesivät, kenen puhetta kulloinkin tekstitettiin.

5.5.2 Av-kääntäjät

Av-kääntäjien ryhmässä Alekski ehti lukea tekstitykset ja samoin Juha, joka kommentoi, että ajastus olisi jopa voinut olla tiukempaa. Tämä on mielenkiintoinen kommentti, sillä *Gilmoren tyttöjä* tekstittäessään Teija Rinne (2009) joutui tekemään mielestään suhteellisen nopeita ajastuksia, joita hitaimmat lukijat eivät tekstitysohjelman mukaan ehtisi lukea. Rinne lisää, että juonen oli kuitenkin kuljettava eikä nokkeluuksista voinut luopua sarjan luonteen takia (emt). TextYlen lukunopeuden mittari näyttäisi kuitenkin toimivan suhteellisen hyvin.

Jonnan mielestä tekstitykset ehti kyllä lukea, mutta *Yleissairaala*-kohdassa hän jäi miettimään *Yleissairaala*-suomennosta ja vastaanotto keskeytyi (ks. esimerkki 22). Satu on Jonnan kanssa samaa mieltä, sillä juuri samaisessa kohdassa tuli monta kahden rivin repliikkiä. Esimerkissä 21 on ote av-kääntäjien keskustelusta *Yleissairaala*-ajastuksesta:

Esimerkki 21.

Satu: Ni se oli vähän semmonen ehkä uuvuttava et piti oikein niinku et siin piti miettiä seuraako tekstiä vai puhetta.

Alekski: Joo.

Satu: Yleensä pystyy aika hyvin niinku et must tuntu et ku se tulee se teksti ruutuun ni mä katon sen ja sit mä rupeen kuunteleen mitä se puhuu.

Alekski: Se oli kyllä se oli kyllä joo kieltämättä se kohta varmaan sitte (ei saa selvää) ku seuraa tavallaan niinku kahta dialogia ni sitä tekstiä ja puhetta mutta siinä kohassa justinsa nii meni kyllä aivot solmuun ku se puhu konekiväärivauhdilla ja se oli se tekstikin semmonen aika no kai siinä oli ehkä se oli hyvin tiivis mä en ehtiny sitä lukea tai tajuta mutta että.

Satu: Se oli jotenki sillain niinku rikkonainen et siin ei ollu niinku lause lause vaan se aina jatku heti perään ja sit se jatku seuraavalle riville ja sit se oli kauheen niinku --

Alekski: Joo.

Satu: -- täynnä se ruutu.

Kaikki av-kääntäjät olivat jokseenkin samaa mieltä *Yleissairaala*-kohtauksesta. Ensin Alekski kommentoi, ettei ajastus tuottanut ongelmia, mutta muisti sitten haasteellisen kohdan, kun toiset ottivat sen esille. Tässä huomaa, kuinka hedelmällinen ryhmäkeskustelu on vastaanottotutkimuksen menetelmänä.

Juha kommentoi puolestaan, ettei kiinnittänyt *Yleissairaalaan* huomiota lukunopeuden takia vaan itse suomennoksen ja sen kursivoinnin vuoksi. Juha jäi odottamaan suomennokseen ja

yleisyyteen liittyvää vitsiä, mikä olisi selittänyt tekstitysratkaisun. Juha kommentoi vielä, että se ”häiritsi, keskeytti ajatusta”. Esimerkissä 22 on kohtauksen tekstitykset ja englanninkielinen puhe litteroituina:

Esimerkki 22.

Suomenkielinen tekstitys:

Yleissairaalassa on uusi Lucky, -

koska vanha lähti esittämään
jotakuta jolla on oikea nimi.

Vanhan Luckyn tyttöystävä Liz
luuli, että Lucky kuoli tulipalossa.

Sitten tulee uusi Lucky,
joka ei kyllä ei näytä samalta, -

mutta Liz oli
niin järkyttynyt kuolemasta, -

että tuskin maltoin odottaa
heidän suutelevan.

Englanninkielinen puhe:

I was watching General Hospital the other day and you know they have a new Lucky cause the old Lucky went to go play something where he could have a real name. So the old Lucky had this girlfriend Liz who thought that he died in a fire. So then they bring on this new Lucky and you're all like okay I know that's not the old Lucky because the new Lucky has way more hair gel issues but still Liz was so upset about his supposed death that you could not wait to see them kiss. You know?

Esimerkin 22 kohtauksessa todella puhutaan nopeasti ja paljon. Tekstityksessä on yhteensä 300 merkkiä välilyönteineen, kun taas englanninkielisessä puheessa on litteroituna yhteensä 485 merkkiä. Ainakin TextYlen mukaan nämä perättäiset kaksiriviset repliikit saattavat vaivata hitaampaa lukijaa, mutta suurin osa keskustelijoista ei kuitenkaan kokenut juuri tätä kohtausta ongelmallisena. Tavalliset katsojat eivät kommenttien perusteella kiinnittäneet siihen ollenkaan huomiota ja av-kääntäjien ryhmästä ainakin Juha kertoi, etteivät ajastus ja täydet repliikkirivit tuottaneet lainkaan ongelmia. Esimerkissä 22 esiintyy myös *ei*-sana kahdesti saman lauseen sisällä (joka ei kyllä ei näytä samalta, -). Keskustelijat eivät kommentoineet tätä mitenkään. Syy saattaa olla siinä, että kohtausta oli muutenkin vaikea seurata runsaan tekstitetyn ja puhutun dialogin vuoksi.

5.6 Tekstityksen ulkoasu

Kuudes kysymys käsitteli tekstityksen ulkoasua ja muun muassa sitä, oliko tekstitys sopivan kokoista. Tekstitykseen sisältyy paljon erilaisia konventioita, joista monet liittyvät ulkoasuun. Konventiot vaihtelevat muun muassa tv-kanavien ja käännöstoimistojen välillä, joten halusin kerätä lisätietoa katsojien mielipiteistä ja toivomuksista tekstityksen ulkoasuun liittyen.

5.6.1 Tavalliset katsojat

Tavallisten katsojien mukaan tekstitys oli sopivan kokoista ja näkyi sinne, missä keskustelijat istuivat eli muutaman metrin päähän tv-ruudusta. Esimerkissä 23 näkyy kuinka tästä keskusteltiin tavallisten katsojien ryhmässä:

Esimerkki 23.

N1: Kyllä ainaki tästä näky.

N2: Hyvin.

N3: Joo ei siin mitää.

N4: Nii.

N5: Sit ku se jotenki on poikkeavaa ni kyl sen sit huomaa mut ei tossa ollu mitenkää sillain et se ois jääny.

N6: Perinteinen nii.

Tavallisten katsojien mielestä poikkeavan tekstityksen siis kyllä huomaisi. Keskustelijat eivät myöskään huomanneet, että tekstitys olisi peittänyt kuvaa. Tekstityksen ulkoasun perinteisyys saattaa tarkoittaa sitä, että siinä ei ole mitään poikkeavaa piirrettä, jonka tavalliset katsojat olisivat huomanneet.

Esitin muutamia lisäkysymyksiä, esimerkiksi menikö tekstitys kuvan päälle. Tavalliset katsojat eivät huomanneet, että tekstitys olisi peittänyt kuvaa missään vaiheessa. Tekstitys pysyy koko jakson ajan joko yhdellä tai kahdella rivillä alareunassa, joten se häiritsee katsojaa mahdollisimman vähän. Sopivan koon lisäksi tekstitys siis oli tältäkin osin keskustelijoiden mielestä onnistunut. Tekstitys menee jakson alkupuolella näkyvien krediittien eli ohjelman tekijöiden nimien päälle, mutta se ei näytä häirinneen tavallisia katsojia.

5.6.2 Av-kääntäjät

Av-kääntäjät kommentoivat tekstityksen ulkoasua kertomalla, että fontti olisi saanut olla paksumpi, koska ruudulle olisi mahtunut enemmän kirjaimia. Alekski kertoo miettineensä, miksi repliikkiviiva oli laitettu tekstityksessä kiinni sitä seuraavaan sanaan, esimerkiksi näin:

Esimerkki 24.

Mitä nyt?
-En voi.

Juha kertoo, ettei kyse ole Ylen käytännöstä vaan henkilökohtaisesta käytännöstä. Hänen mukaansa ei ole ainakaan sellaista käskyä tullut Yleltä, että repliikkiviiva pitää olla kiinni sitä seuraavassa sanassa. Juhan mukaan tämä on nykyään jo kadonnut käytäntö. Satu jatkaa keskustelua sanomalla, että hän tekee melkein kaikki tekstityksensä tuota käytäntöä noudattaen, mutta ei tekstitä Ylelle. Jonna puolestaan kertoo käyttävänsä konventiota tekstittäessään Neloselle, mutta maksullisella MTV3-pakettiin kuuluvalla AVA-kanavalla repliikkiviivan ja sitä seuraavan sanan välissä pitää olla välilyönti. Keskustelijat puhuvat yhdysmerkin (-) ja ajatusviivan (–) eroista ja vaikeuksista. Tekstityksissä ei Jonnan mukaan pysty käyttämään ajatusviivaa. Yhdysmerkkiä käytetään myös ilmaisemaan repliikin jatkumista, jolloin yhdysmerkin ja sitä edeltävän sanan väliin kuuluu välilyönti. Tämän takia on Juhan mielestä perusteltua liittää yhdysmerkki sitä seuraavaan sanaan, kun sitä käytetään repliikkiviivana. Tekstityksissä repliikkiviivana toimii siis yhdysmerkki ajatusviivan sijaan.

Myös av-kääntäjät kommentoivat puheenvuoron vaihtumista. Juhan mielestä *Gilmoren tyttöjen* tekstityksessä oli muutama kohta, jossa puheenvuoron vaihtuminen yhdellä rivillä häiritsi. Alekski ei muista kohtia, joissa puheenvuoro olisi vaihtunut yhdellä rivillä ja Jonna puolestaan ei häirinnyt vaihtuminen juuri tässä tekstityksessä. Tässä vielä yksi esimerkki, jossa tekstitetään Roryn ja Lanen dialogia:

Esimerkki 25.

Viimeksi tuli riita. -Hän luuli,
että jätät koulun pojan takia.

Rinne vaihtaa usein puhujaa kesken rivin, mutta se ei näy haittaavan keskustelijoita Juhaa lukuun ottamatta. Esimerkissä 25 puhuja vaihtuu ylimmän rivin lopussa, kun taas aiemmissa esimerkeissä vaihtuminen tapahtuu alimman rivin lopussa tai uuden rivin alkaessa. Juha kommentoi myös, että olisi muuttanut muutaman kohdan, mutta tekstin ulkoasussa ei ollut ”mitään, mikä olisi raivostuttanut”.

Kaiken kaikkiaan molempien ryhmien keskustelijat tuntuivat olevan tyytyväisiä tekstityksen ulkoasuun.

5.7 Arvio hyvästä tekstityksestä

Seitsemäntenä aiheena oli, mitä erityisen hyvää *Gilmoren tyttöjen* tekstityksessä oli keskustelijoiden mielestä. Kahdeksannes kysymys eli arvio *Gilmoren tyttöjen* tekstityksestä kokonaisuutena liittyi samaan aihepiiriin, joten käsittelen sen samassa luvussa. Näillä kysymyksillä toivoin saavani lisätietoa siitä, minkä katsojat kokevat onnistuneena tekstityksissä.

5.7.1 Tavalliset katsojat

Tavallisten katsojien ryhmässä ei osattu sanoa mitään erityistä piirrettä, joka olisi tehnyt tekstityksestä onnistuneen. Syyksi he antoivat sen, etteivät tienneet, mihin heidän olisi pitänyt kiinnittää huomiota. Keskustelijoiden mukaan he ”vain katsoivat” jaksoa. Juuri näin heidän oli kuitenkin tarkoitus tehdäkin. Jos olisin paljastanut aiheeni alussa, vastaanottotutkimus ei olisi vastannut aitoa tv:n katselu -tilannetta.

Yksittäisiä hyviä ratkaisuja oli vaikea muistaa, mutta kokonaisarvio eli vastaus kahdeksanteen kysymykseen tuntui helpommalta antaa. Tavallisten katsojien ryhmän naiskeskustelijoiden mielestä tekstitys oli kokonaisuutena hyvä, sillä se etenee puheen kanssa, vaikkakin joskus heidän mielestään tekstitys tuli puheeseen nähden jäljessä ruudulle. Aiempien kommenttien perusteella voisi sanoa, että tekstitys ei myöhästynyt liikaa puheeseen nähden, sillä keskustelijat kuitenkin pysyivät selvillä tapahtumista. Tekstitys oli naiskeskustelijoiden mukaan ”sopivan aikaa ruudulla” ja av-kääntäjä oli kääntänyt tarpeeksi paljon puhetta. Liian vähän tekstitystä olisi keskustelijoiden mielestä se, että on ”yksi sana tekstityksessä ja lause puheessa”. He eivät myöskään huomanneet omien sanojensa mukaan ”mitään kauheasti

virheitä”. Jannen mielestä tekstitys muodosti hyvän kokonaisuuden, jossa pysyy sekä juonen että puheen puolesta mukana, vaikei osaisikaan englantia. Jos katsojasta tuntuu, että hän pysyy puheessa mukana, tekstitys on onnistunut luomaan illuusion alkuperäisen kielen ymmärtämisestä. Sellaisetkin katsojat, jotka eivät osaa englantia tai eivät ole seuranneet aiemmin *Gilmoren tyttöjä*, pysyisivät tavallisten katsojien ryhmän mielestä mukana tekstityksessä.

5.7.2 Av-kääntäjät

Av-kääntäjien ryhmässä oli tavallisten katsojien tapaan vaikea keksiä mitään erityisen hyvää tutkimusmateriaalista. Juha muistaa kohdan *supermarket slut*, mutta nauroi siinä alkuperäiselle vitsille eikä tekstitetylle. Kohtauksessa Lorelai sanoo tytärtään Rorya ”kaupassa pussailijaksi”, kun he ovat lähdössä pois kaupasta, jossa Dean työskentelee. Kaikki keskustelijat olivat yhtä mieltä siitä, että vitsin olisi voinut kääntää rohkeammin kuin ”kaupassa pussailija”. Juha kaipasi suomennokseen ”enemmän potkua” ja Alekski kommentoi, että ”suomentaja oli liian kiltti”. Sen sijaan Alekski piti erityisesti uudissanasta ”murkkumyrkky”. Uudissana esiintyy kohtauksessa, jossa Rory kertoo ystävälleen Lanelle suudelmastaan. Nämä vastaukset saattavat kuvastaa sitä, että katsoja tarttuu helpommin ongelmakohtiin kuin hyviin ratkaisuihin, vaikka niitä tekstityksessä olisikin.

Kokonaisarviota pyydetessä Aleksin mielestä *Gilmoren tyttöjen* tekstitys oli hyvä ja siihen oli saatu suurin osa vitseistä mukaan. Satu kommentoi, että tekstitys oli ”olosuhteisiin nähden oikein hyvä”. Satu lisää, että jäi kaipaamaan erityisen hauskoja käännösratkaisuja. Juha kommentoi, että ”lähdemateriaalikaan ei ollut loisteliasta kieleltänsä, muuta kuin tykitystä”. Juha lisää, että tekstitys sekä alkuperäinen kieli olivat ”vähän kuin Toyotalla ajaisi, mauton, hajuton ja väritön, mutta kuitenkin varma ja luotettava”. Keskustelijat vertaavat vielä *Gilmoren tyttöjä* muun muassa sarjoihin *24* ja *Kova laki*. Juhan mukaan *Kovassa laissa* tulee myös paljon puhetta, mutta se on ”tärkeää kaiken aikaa, ei niin kuin tässä”. Satu lisää olevansa samaa mieltä ja että ”ehkä siellä [*Gilmoren tytöissä*] oli joku vitsi, muttei se juonen kannalta ole mitään merkitystä”. *Gilmoren tytöt* on av-kääntäjien mukaan harmiton sunnuntai-iltapäivän sarja.

5.8 Muut kommentit

Viimeisenä eli yhdeksäntenä kysymyksenäni oli, oliko keskustelijoilla vielä muita kommentteja tekstityksestä tai *Gilmoren tytöt* -jaksosta. Jätin loppuun näinkin avoimen kysymyksen siksi, että kaikki tulisi varmasti sanottua. Jos jotain olisi vielä jäänyt keskustelijoiden mieleen, mutta he olisivat katsoneet, ettei se sovi mihinkään aiemmin kysytyyn, viimeinen kysymys tarjoaisi mahdollisuuden tuoda sekin kommentti esiin.

Käsittelen tässä luvussa muiden kommenttien lisäksi keskustelijoita huvittaneet kohdat. Seurasin keskustelijoiden reaktioita koko katselutilanteen ajan.

5.8.1 Tavalliset katsojat

Tavallisten katsojien mielestä jakso oli ”leppoisa” ja ”kiva”. Tämä kertoo siitä, että tekstitys onnistui luomaan vaikutelman puheen ymmärtämisestä eikä siinä ollut tavallisten katsojien mielestä mitään suuria virheitä. Yleensä jos virheitä on, katsoja jää miettimään niitä ja niin sanotusti putoaa kärryiltä ainakin vähäksi aikaa. Keskustelijat kommentoivat itse seuraavasti: ”Silloin kun on hyvä, siihen ei kiinnitä huomiota.” Rinteen tekstitys oli siis tavallisten katsojien ryhmän mielestä kaiken kaikkiaan onnistunut. Keskustelijoiden kommentteissa (esimerkiksi leppoisuus, aivottomuus) toistuu *Gilmoren tyttöjen* vähättely, mutta toisaalta taas av-kääntäjän arvostus.

Tarkastelin keskustelijoiden reaktioita tekstitykseen kuuntelemalla, missä kohtaa he nauravat. Pieniä hymähdyksiä kuului yhteensä seitsemässä kohdassa. Kaiken kaikkiaan tavalliset katsojat katsoivat *Gilmoren tyttöjä* melko hiljaa. Tämä saattoi myös kertoa jännittyneestä tunnelmasta tai yksinkertaisesti siitä, että vastaanottajien mielestä jaksossa ei ollut hauskoja vitsejä. Yksi naiskeskustelijoista kertoi miettineensä, mitä aion heiltä kysyä, joten tunnelma saattoi hyvinkin olla jännittynyt. Tavalliset katsojat kommentoivat aiemmin (ks. luku 5.4.1), että vitsit ovat yleensä käännetty huonosti, mutta tässä tuskin on kyse siitä. Tavallisten katsojien ryhmässä annetaan ymmärtää, että he ymmärtävät englantia (ks. luku 5.3.1), joten voisi olettaa että hauska vitsi olisi ymmärretty pelkästä puheestakin.

5.8.2 Av-kääntäjät

Av-kääntäjien ryhmässä keskusteltiin persoonallisesta dialogitekstittämisestä sekä käsikirjoituksista. Jonna kertoo, että oli positiivisesti yllättynyt, kun muusikko Liz Phairin nimi oli kirjoitettu oikein. Juha arvelee tämän johtuvan siitä, että av-kääntäjällä on kerrankin ollut käytössään hyvä käsikirjoitus.

Esimerkki 26.

Hän pitää Nick Drakesta ja
Liz Phairista ja Sugarplasticista -

Jonna arvostaa sitä, että bändien nimet olivat oikein tekstityksessä, mutta ihmettelee edelleen sitä, miksi elokuvien ja tv-sarjojen nimissä oli paljon vaihtelua. Juhan mielestä numerovirheet johtuvat usein siitä, että numerot ovat väärin käsikirjoituksissa. Jonna myöntää saman, sillä hänkin on törmännyt työssään huonolaatuisiin käsikirjoituksiin. Muun muassa jumppaohjelmia tekstittäessään Jonnalla on ollut käytössään sellaisia käsikirjoituksia, joissa esimerkiksi lihasten latinankieliset nimet ovat aivan väärin kirjoitettuja. Myös Teija Rinteen (2009) mukaan käsikirjoituksiin ei juuri ole luottamista, sillä niissä on paljon virheitä. Tämä vaikuttaisi siis olevan tosiasia, joka on tiedossa. Tässä *Gilmoren tytöt* -jaksossa ei sen sijaan Juhan mielestä ollut paljon amerikkalaisuuksia karkkeja lukuun ottamatta. Alekski muistaa, että jaksossa oli mainittu kaksi eri sanaa limsalle, *soda* ja *pop*. Myös Satu muistaa saman. Keskustelijat muistavat kaikki, että ne oli tekstitetty *limsaksi* ja *limuksi*.

Esimerkki 27.

Suomenkielinen tekstitys:
Limsan?
-Chicagossa sanotaan niin.

Connecticutissa me sanomme
sitä ilmaiseksi limuksi. Kiitos.

Englanninkielinen puhe:
Rory: A pop?
Dean: Give me a break. In Chicago they call it pop.
Rory: Well in Connecticut we call it free soda. Thank you.

Satu mainitsee, että jäi miettimään yhtä nimeä kohtauksessa, jossa Rory ja Lorelai menevät kauppaan. Esimerkissä 28 näkyy ryhmän keskustelua tästä kohtauksesta:

Esimerkki 28.

Satu: Sit joku mul meni ohi siinä mm kun ne oli menos sinne kauppaan ja sit se Rory vannotti sitä et mitä kaikkee se ei saa tehdä se Lorelai se mainitsi jonkun nimen siinä.

Aleksi: Nii oli se oli vaan yhdistetty siinä kaks kohtaa niinku että --

Satu: Joo se.

Aleksi: -- tuijottaa oudosti tai jotain.

Satu: Nii nii ja sit se oli joku öö stare tai joku tällanen sitä en mä tienny mikä se oli.

Jälleen kerran keskustelijat auttavat toisiaan muistamaan yksityiskohtia tekstityksestä, kuten esimerkistä 28 näkyy. Ensinnäkin Satu muistaa haasteellisen kohdan, jossa tekstityksen vastaanotto oli vaikeaa ja Aleksi jatkaa keskustelua. Keskustelunaiheena olleessa kohtauksessa oli tiivistystä, sillä tekstitykseen ei mahtunut kaikki puhuttu. Litteroituina kauppa-kohtauksen tekstitys ja englanninkielinen puhe näyttävät seuraavilta:

Esimerkki 29.

Suomenkielinen tekstitys:
Käyttäydyn niin hyvin,
ettet tunne minua.

Englanninkielinen puhe:
I'm going to be so cool in there you will mistake me for Shaft.

Esimerkki 30.

Suomenkielinen tekstitys:
ei James Dean -vitsejä,
ei uhkaavaa tuijottelua...

Englanninkielinen puhe:
no James Dean jokes, no father with a shotgun stares...

No father with a shotgun stares tuntui olevan haasteellinen kohta. Sen jälkeen lista jatkuu puheessa sanoilla *no Nancy Walker impressions*, mutta tekstityksestä maininta puuttuu, koska luetteloa on pakko tiivistää. Satu mainitsi myös nimen, jota hän ei ymmärtänyt. Kommentista ei selviä, mitä nimeä hän tarkoittaa. Englanninkielisessä puheessa mainitaan muun muassa Shaft, James Dean ja Nancy Walker. Tekstityksissä mainitaan sen sijaan vain James Dean.

Ehkä tekstitysten vastaanottoa vaikeutti se, että puheessa vilisee viittauksia amerikkalaisiin fiktiivisten ja oikeiden henkilöiden nimiin, kun taas tekstitykseen ne eivät ole James Deania lukuun ottamatta mahtuneet. Vastaanottaja saattaa tunnistaa joitakin nimiä, mutta ei kuitenkaan ole varma niistä, koska niitä ei tekstityksessäkään mainita.

Esimerkkien 29 ja 30 jälkeen keskustelussa mainittiin koheesio. Jonnan mukaan tekstityksestä puuttui koheesio kohtauksessa, jossa Lorelai auttoi Rorya valitsemaan sopivan asukokonaisuuden elokuvailtaa varten. Esimerkissä 31 näkyy kyseisen kohtauksen dialogista muutama ote:

Esimerkki 31.

Suomenkielinen tekstitys:

Sitten lähdet ja mies
jää seisomaan hölmönä.

--

Mitä tulee ällistykseen, -

älysi ja upeat sinisilmäsi
hoitavat kyllä sen puolen.

Englanninkielinen puhe:

Rory: And then you walk away and he just stands there amazed like he can't believe what just happened.

--

Lorelai: And the leaving him amazed part with your brain and killer blue eyes I'm not worried.

Esimerkistä 31 näkee, että Jonnan mainitsema koheesio tosiaankin löytyy puheesta, mutta ei tekstityksestä. Sanaa *amazed* toistetaan puheessa, mutta tekstityksessä ensimmäinen *amazed* on tekstitetty *hölmöksi* ja toinen *ällistykseksi*. Oletettavasti koheesio puuttuminen tässä kohtaa ei kovin paljon häirinnyt vastaanottoa, sillä Jonna kertoi vain huomanneensa asian, mutta ei kommentoinut sen häiritsevyyttä.

Juha mainitsee, että itse kirjoittaisi dialogin suomeksi ensin, jolloin saisi tekstitykseen persoonallisuutta ja rohkeaa tulkintaa, mitä av-kääntäjät toivoivat näiltäkin esimerkeiltä. Tämä olisi pitkäaikainen projekti ja vaatisi Juhan mukaan sitä, että saa tekstittää koko sarjan. Omissa tekstitystyoissaan Juha katsoo kaiken ensin internetistä, jotta tietäisi mitä on tulossa ja voisi tekstittää sen mukaan. Satu kertoo huomaavansa, kun av-kääntäjä vaihtuu. Hänen

mukaansa av-kääntäjä saa harvoin tekstittää monta jaksoa. Voisi siis sanoa, että kun av-kääntäjä saa tekstitettäväkseen aina vain yksittäisiä jaksoja, tekstityksen laatu heikkenee. Av-kääntäjä joutuu myös oletettavasti tekemään enemmän taustatyötä, koska hänen pitää joka sarjaa varten selvittää, keitä hahmot ovat. Jonna kertoo juuri tekstittäneensä *Pako*-sarjan jaksoa, jota ei ollut vielä esitetty alkuperämaassa Yhdysvalloissa, joten siitä ei saanut mitään esimakua. Jaksossa puhuttiin tietystä salaisuudesta, josta ei voinut tietää, mistä on kyse. Jonna kertoi vain jättäneensä palautetta käännöksestä toimeksiantajalle. Juhan (ensimmäinen kommentti) ja Jonnan (toinen kommentti) loppukommentit summaavat hyvin av-kääntäjän työoloja: ”Jos hyvä säkä käy, saa sitten jotain hyvää tekstiäkin käännettäväkseen.” ”Jos vielä parempi säkä käy, niin saa vielä kunnollisen deadline, että sen ehtii kääntää hyvin.”

Av-kääntäjien ryhmässä hymähdeltiin myös joillekin kohdille *Gilmoren tytöissä*. Hymähdykset kuuluivat osin samoissa kohdissa kuin tavallisten katsojienkin hymähdykset ja hymähdyksiä kuului myös yhteensä seitsemässä kohdassa. Av-kääntäjät pysyttelivät tavallisten katsojien tapaan melko hiljaa koko katselutilanteen ajan, mutta se saattoi kertoa pikemmin keskittymisestä kuin jännittyneestä tunnelmasta.

6 TEMAATTINEN ANALYYSI KESKUSTELUJEN TULOKSISTA

Tässä luvussa analysoin keskustelun tuloksia. Keskityn ryhmäkeskustelujen yleiseen luonteeseen ja vertaan samalla tavallisia katsojia ja av-kääntäjiä toisiinsa. Muiksi teemoiksi nousevat kulttuuriviittaukset sekä konventioiden vastaanotto. Lopuksi teen päätelmiä keskustelujen tuloksista.

6.1 Ryhmäkeskustelujen yleinen luonne

Keskusteluista nousi esiin monenlaisia seikkoja, ja joiltakin osin tavallisten katsojien näkemykset erosivat av-kääntäjien näkemyksistä, mikä tukee alkuperäistä oletustani. Suurin ero oli siinä, mihin keskustelijat kiinnittivät tekstityksissä huomiota. Av-kääntäjät muistivat yllättävän monia yksityiskohtia, kun taas tavalliset katsojat keskustelivat melko yleisellä tasolla tekstityksistä sen sijaan että olisivat maininneet mitään erityisiä piirteitä tutkimani *Gilmoren tyttöjen* jakson tekstityksestä. Ryhmän interaktiivisuus saattoi osaltaan auttaa näiden tulosten syntymiseen av-kääntäjien ryhmässä, sillä yhden keskustelijan kommentti saattaa tuoda muiden mieleen sellaisia seikkoja, joita he eivät olisi muutoin ollenkaan muistaneet (Merton ym. 1990: 146). Tämä ero keskustelun pituudessa näkyy myös siitä, että litteroituna tavallisten katsojien ryhmän keskustelusta tuli tekstiä vajaan viiden sivun verran, kun taas av-kääntäjät keskustelivat noin 11 sivun verran.

Tavallisten katsojien keskuudessa vallitsi yksimielisyys, kun taas av-kääntäjien ryhmän mielipiteissä oli hieman enemmän hajontaa. Tavallisten katsojien yksimielisyys saattaa selittyä sillä, että muut seuraavat keskustelun aloittajaa ja kommentoivat samoja asioita kuin hän sen sijaan, että kertoisivat omista muistikuvistaan (Merton ym. 1990: 149). Eriävät mielipiteet tai yhteneväisten kokemusten jakaminen saattaa puolestaan kertoa enemmän keskustelijoiden väleistä kuin itse tutkimusaiheesta (emt. 147). Näin varmaankin kävi av-kääntäjien ryhmässä, sillä mielipiteiden hajonta johti välillä harhateille eli keskustelu siirtyi osittain aiheeni ulkopuolelle. Esimerkiksi kaksi viimeistä kysymystä (ks. liite 3) poiki paljon aiheeseen kuulumatonta keskustelua *Gilmoren tytöt* -sarjan tapahtumista kokonaisuudessaan sekä muista tv-sarjoista.

Aleksin vastaus kulttuurintuntemukseen (ks. luku 5.3.2) on mielenkiintoinen, sillä se kuvastaa hyvin koko keskustelua ja av-kääntäjien tapaa vastaanottaa tekstityksiä. Av-kääntäjä pohtii

annettuja kysymyksiä ja katsoo tutkimusmateriaalia ammattinsa kannalta. Samaan kysymykseen vastattiin toisessakin ryhmässä hieman erilailla kuin olin alun perin ajatellut, sillä tavalliset katsojat kertoivat, mistä heidän kulttuurintuntemuksensa on peräisin. En näe avointa ja monitulkintaiseksi osoittautunutta kysymystä haittana vaan pikemmin hyvänä asiana, sillä se tuotti mielenkiintoisia vastauksia. Vaikka kummassakaan ryhmässä ei vastattu suoraan kysymykseeni, keskustelijoiden vastauksista voi päätellä, että heillä on jonkintasoista amerikkalaisen kulttuurin tuntemusta. Tavalliset katsojat osaavat englannin kieltä ainakin sen verran, että pystyvät kuuntelemaan puhetta ja vertaamaan sitä tekstitykseen. He pystyvät myös kommentoimaan numeroita, vitsejä ja sanontoja, mutta eivät muistamaan tai välttämättä edes tunnistamaan suurta osaa erilaisista kulttuuriviittauksista. *Gilmoren tytöissä* olleista viittauksista tavalliset katsojat pystyivät vastaustensa perusteella erottamaan vain *Jali ja suklaatehdas* -elokuvan. Av-kääntäjien kulttuurintuntemus on puolestaan laaja jo pelkästään heidän ammattinsa vuoksi. He muistivat vielä keskusteluvaiheessa suuren osan *Gilmoren tytöissä* olleista viittauksista. Viittausten muistaminen jälkikäteen ei välttämättä kerro koko totuutta, sillä saattaa hyvinkin olla, että myös muita viittauksia huomattiin vaikka niitä ei kukaan keskustelun aikana kommentoinut.

Molemmissa ryhmissä mieskeskustelijat dominoivat keskustelua hieman. Tavallisten katsojien ryhmässä Janne avasi keskustelua eniten ja av-kääntäjien ryhmässä samaa roolia veti Juha. Tutkimukset ovat osoittaneet, että tämä on yleistä ryhmäkeskustelun luonteelle (Merton ym. 1990: 141). Keskustelun aloittajan roolin lisäksi ainakin av-kääntäjien ryhmässä oli myös selvä sovittelijan rooli (emt.). Alekski vahvisti usein muiden mielipiteitä sanomalla väliin esimerkiksi ”just”. Naiskeskustelijat vahvistivat myös muiden mielipiteitä sanomalla ”mm” kommenttien perään. Alekski oli muutaman kerran eri mieltä kuin Juha, mutta päätyi keskustelun kautta olemaan ainakin osittain samaa mieltä. Selvimmin eri mieltä olivat koko keskustelun ajan Alekski ja Juha, jolloin ryhmässä yleensä yhdessä naurahdettiin tälle erimielisyydelle ja sitten keskusteltiin lisää, kunnes jonkintasoinen yhteisymmärrys löytyi. Voisi sanoa, että molemmat ryhmät pyrkivät yksimielisyyteen, mutta tavallisten katsojien ryhmässä ei alun perinkään ilmaistu toisistaan eroavia mielipiteitä. Tällä tavalla keskustelua pitivät yllä itse keskustelijat, kun taas tavallisten katsojien ryhmässä ei ollut yhtä selvää roolitusta eikä myöskään yhtä paljon keskustelua kuin av-kääntäjien ryhmässä.

Samankaltaisuutta ryhmien välillä esiintyi yksimielisyyteen pyrkimisen lisäksi huvittavien kohtien vastaanotossa, sillä av-kääntäjät ja tavalliset katsojat huvittuivat yhteensä kolmesta

samasta kohdasta. Näitä huvittavia kohtia olivat Lanen vastaus uskovaiselle äidilleen, jonka mukaan Rorya suuteli Jumala eikä Dean, kun Lorelai kaatoi Roryn vauvakuvia, jotta Dean ei näkisi niitä ja kun Sookie tuli väkisin sisään Gilmoreille halutessaan välttämättä nähdä Deanin.

Kun keskustelun aloittaja alkaa kertoa mielipiteistään ja kokemuksistaan, muiden on helppo seurata perässä (Merton ym. 1990: 142). Koska av-kääntäjien ryhmää yhdisti yhteinen koulutustausta ja työ, heidän oli helppo puhua ja jakaa kokemuksiaan. Tavallisia katsojia ei puolestaan yhdistänyt kuin koulutustausta ja ikä, joten keskustelua ei ehkä siitäkään syystä syntynyt yhtä paljon kuin verrokkiryhmässä. Ryhmän homogeenisuudella ei näiden tulosten perusteella välttämättä aina ole merkitystä. Eniten keskustelijoita yhdisti av-kääntäjän työ, johon he peilasivat vastauksiaan. Luonnollisesti tieto tekstittämisestä myös edisti keskustelua. Tavallisten katsojien ei ollut yhtä helppoa pitää keskustelua yllä, koska he eivät tunteneet toisiaan kahta keskustelijaa lukuun ottamatta eikä heitä kaiketi yhdistänyt muu kuin yliopisto-opiskelu ja ikä. Tavallisten katsojien ryhmässä ei tuntunut olevan ketään, jolla olisi kovin vahvat mielipiteet tekstityksistä yleensä tai ainakaan se ei käynyt kommenteista ilmi. Ryhmien välinen ero näkyi hyvin myös vastauksissa yhdeksänteen kysymykseen (ks. liite 3). Muita kommentteja *Gilmoren tyttöjen* tekstityksestä tai jaksosta pyydettyä tavallisilla katsojilla ei enää ollut paljon uutta sanottavaa. He ikään kuin tiivistivät aiemmat kommenttinsa tekstityksen onnistuneisuudesta ja arvioivat jakson tunnelmaa katsomiskokemuksena. Heidän mielestään *Gilmoren tytöissä* on ”hauskaa jutustelua” ja materiaali on usein ”aivotonta”. Av-kääntäjien ryhmässä viimeinen kysymys poiki vielä keskustelua huonoista käsikirjoituksista, kulttuuriviitauksista sekä omista tekstitystöistä.

6.2 Kulttuuriviitaukset

Molemmissa ryhmissä puututtiin kulttuuriviitauksiin, mutta kommentit erosivat toisistaan. Ritva Leppihalmeen (1993: 108) mukaan käänнос menettää jotakin, kun vastaanottaja ei tunnista viittausta. Leppihalmeen lukijatutkimus osoittaa, että osa käännökseen vastaanottajista pettyy, jos jokin viittaus jää epäselväksi (emt.). Viittauksen tunnistamattomuus saattaa tällöin vaikuttaa koko käännökseen tulkintaan negatiivisesti (Tuominen 2002: 61). Omat tutkimustulokseni eivät tue näitä huomioita tavallisten katsojien osalta, sillä he eivät huomanneet tutkimusmateriaalini viitauksia *Jali ja suklaatehdasta* lukuun ottamatta tai ne eivät kommenttien perusteella (ks. esimerkki 13) oleellisesti vaikuttaneet tekstitysten

vastaanottoon. Av-kääntäjät puolestaan paikansivat useimmat viittaukset ja pohtivat niitä, jolloin ne myös vaikuttivat vastaanottoon.

Tavallisia katsojia eivät häirinneet amerikkalaisten elokuvien ja tv-sarjojen nimien kotouttavat ja vieraannuttavat käännösratkaisut, kun taas av-kääntäjien ryhmässä tästä johdonmukaisuuden puutteesta keskusteltiin. Tavalliset katsojat eivät tuntuneet huomaavan suurta osaa viittauksista, joten ehkä tämän vuoksi he eivät kommentoineet myöskään käännösratkaisujen johdonmukaisuutta. *Crucible*-viittaus oli tekstityksessä käännetty selittäen eli kotouttavasti (ks. esimerkki 1). Av-kääntäjät kommentoivat, etteivät olisi tekstittäneet kohtaa samalla tavalla kuin Rinne. Leppihalmeen (1997: 78–79) mukaan on kolme tapaa kääntää viittauksia. Viitatun nimen voi jättää alkuperäiseksi, muuttaa sen tai jättää sen pois kokonaan (emt.). Nimeä onkin muutettu tutkimusmateriaalissani, mutta se on vaikuttanut av-kääntäjien tekstityksen vastaanottoon ainakin osittain häiritsevästi.

Amerikkalaisten elokuvien ja tv-sarjojen lisäksi jaksossa viitattiin tunnettuihin satuihin, *Tuhkimoon* sekä *Prinsessa Ruususeen*. Kumpikaan ryhmä ei kommentoinut viittauksia mitenkään. Tämä oli mielenkiintoinen tulos, sillä viittauksiin sisältyi ehkä ainoa mahdollinen asiavirhe, jota koko tekstityksessä oli. *Tuhkimo* ja *Ruusunen* olivat nimittäin vaihtaneet tekstityksessä paikkaa seuraavasti:

Esimerkki 32.

Suomenkielinen tekstitys
Prinssi Uljas, vai?
-Se oli kauan sitten.

Eikä Ruususen vaan Tuhkimon.
-Koska hän osaa tanssia.

Englanninkielinen puhe
Dean: Prince Charming, huh?
Rory: It was a long time ago. And not the Cinderella one, the Sleeping Beauty one.
Dean: Cause he could dance.

Tämän mahdollisen asiavirheen huomiotta jättäminen molemmissa ryhmissä kertoo kenties keskustelijoiden luottamuksesta av-kääntäjää kohtaan eikä se tunnu häiritsevän vastaanottoa.

Vastaanottaja tuntuu tyytyvän siihen, että näkee molemmat vastineet tekstityksessä, jos edes tunnistaa alkuperäisiä viittauksia ollenkaan.

Puhun nimenomaan mahdollisesta asiavirheestä siksi, että vaikka esimerkin 32 tekstityksessä satujen nimet ovat vaihtaneet paikkaa keskenään, tekstitysratkaisu saattaa johtua siitä, että virhe olisikin dialogissa. Tanssiiko Ruususen prinssi vai Tuhkimon prinssi? Alkuperäisestä eli lähdekielisestä viittauksesta ei käy ilmi, ovatko kyseessä Disneyn sadut vai muut versiot, mutta ainakin Disneyn saduissa molemmat prinssit osaavat tanssia (ks. Disney 2002a ja 2002b). Tuhkimossa (Disney 2002a: 17) kerrotaan tanssista näin: ”Hänen sydämensä sykki rajusti, kun komea nuori prinssi tuli pyytämään häntä tanssiin. He tanssivat salista linnan puutarhaan, missä ihanan illan lumo ympäröi heidät.” Ruususen sadussa puolestaan kerrotaan, että ”Tyttö nauroi ja oli tanssivinaan sankarinsa kanssa, kunnes hän äkkiä totesi, että hänen tanssiparinaan olikin oikea mies. -- Nuoret ottivat toisiaan kädestä kiinni, he vaelsivat yhdessä pitkin ja poikin ihmeellistä metsää, he tanssivat.” (Disney 2002b: 31–33). Tuhkimon prinssi tanssii kuitenkin näkyvämmin ja sadussa järjestetään tanssiaiset, joten ehkä tämä selittää ainakin osaksi käänösratkaisun, mikäli siinä on kyse tietoisesta päätöksestä.

6.3 Konventioiden vastaanotto

Tekstittämiseen liittyy paljon konventioita, joihin lukeutuvat muun muassa välimerkkien ja kursiiivin käyttö ja puhujan vaihtumisen osoittaminen. Molemmissa ryhmissä kommentoitiin konventioita. Rinteen (2009) mukaan Ylen nykyiset tekstityskonventiot on tehty yhteistyössä Kielitoimiston kanssa, joten niiden pitäisi olla suomen kieliopin mukaiset. Tavallisten katsojien mukaan tekstitys oli sopivan kokoista, näkyi sinne, missä keskustelijat istuivat, eli muutaman metrin päähän tv-ruudusta. Heidän mielestään poikkeavan tekstityksen kyllä huomaisi. Tämä kommentti on mielenkiintoinen ja tukee aiempaa vastaanottotutkimusta, sillä vastaanottajat ovat yleensä parempia paikantamaan virheitä kuin vastaamaan niihin liittyviin kysymyksiin (Katajamäki 2009: 54). Lisäksi tavalliset katsojat kertoivat, että tekstityksen ulkoasu oli heidän mielestään perinteinen. Tämäkin on mielenkiintoinen huomio, sillä perinteisyys viittaisi siihen, että tekstityksen ulkoasu vastaa sellaisia konventioita, joita erityisesti tämän ryhmän keskustelijat ovat tottuneet tv-ruuduilla näkemään. Konventioihin kuulunevat siis fontti ja se, että tekstitys alkaa aina vasemmasta reunasta. Toisaalta taas puhujan vaihtumiseen, mikä lienee myös konventio eikä esimerkiksi av-kääntäjän oma ratkaisu, tavalliset katsojat kommentoivat, että siihen tottui. Tavallisten katsojien

kommenttien perusteella voi sanoa, että he ovat oppineet tekstityksiä vastaanottaessaan joitakin tekstitysten piirteitä ja he odottavat tekstitysten käyttäytyvän tietyllä tavalla. Satu Katajamäen (2009: 54) mukaan tämä oppiminen ei välttämättä ole tietoista, mutta sitä tapahtuu. Av-kääntäjiäkään ei häirinnyt puhujan vaihtumisen osoittaminen, vaikkakin he keskustelivat repliikkiviivasta.

Tavalliset katsojat eivät kiinnittäneet huomiota konventioihin, ellei kommentteja perinteisyydestä ja tottumisesta oteta huomioon. Av-kääntäjä puolestaan kiinnittää konventioihin huomiota jo pelkästään työnsä vuoksi. Kumpikaan ryhmä ei ollut kovin kiinnostunut välimerkeistä. Tavalliset katsojat eivät kommentoineet välimerkkejä lainkaan ja av-kääntäjienkin ryhmässä kommentointi oli vähäistä. He kiinnittivät huomionsa pelkästään repliikkiviivaan, yhteen heittomerkkiin sekä yhteen kysymysmerkkiin. Useimmat tekstitysten vastaanottajat eivät kiinnittä huomiota esimerkiksi tekstin asetteluun tai muihin ulkoisiin seikkoihin (Katajamäki 2009: 49).

Vastaanottotutkimukseni tulosten perusteella ei voi tehdä kovin yleistäviä johtopäätöksiä, koska minulla oli vain neljä keskustelijaa kussakin ryhmässä, mutta ainakin juuri näiden tavallisten katsojien kommenttien perusteella katsoja ei huomaa yksittäisiä nopeita ajastuksia tai saattaa unohtaa ne pian. Jos ajastus toimii muuten kokonaisuutena hyvin, ei jonkin tietyn kohtausten nopea ajastus liene haitaksi. Mielenkiintoista oli myös se, että tavallisten katsojien mukaan tekstitys tuli joskus puheeseen nähden jäljessä ruudulle, kun taas av-kääntäjien ryhmässä Aleksin mielestä tekstitys ilmestyi ruudulle ennen puhetta ainakin yhdessä kohtauksessa. Ajastukseen kiinnitettiin siis molemmissa ryhmissä huomiota, mutta huomiot olivat erilaisia.

Erityisenä juuri tekstitykseen liittyvänä konventiona voisi myös pitää kursiiivin käyttöä. Esko Vertanen suosittaa olemaan johdonmukainen kursiiivin käytön kanssa (2007a: 155). Vaikka av-kääntäjät toivoivat johdonmukaisuutta, he eivät aina huomanneet sen puutetta tutkimusmateriaalissa. Näin oli esimerkiksi elokuvien ja tv-sarjojen nimien kursivoinnin kanssa. Aiempi vastaanottotutkimus on osoittanut, että vastaanottajat eivät juuri tunne muita tilanteita kursiiivin käytölle kuin sen, että puhe tulee kuvan ulkopuolelta (Katajamäki 2009: 50). Tulokset eivät kerro, pitäisikö kursiiveista kokonaan luopua selvyyden vuoksi, mutta ne osoittavat, että käytön on oltava johdonmukaista.

Tiivistämisen taito on yksi tekstittämisen konventioista. Av-kääntäjä ei saisi tehdä liikaa poisjättöjä vaan hänen pitäisi tiivistää puhe tekstitettyyn muotoon niin, että katsoja saa siitä kaiken tarpeellisen. Av-kääntäjät tiesivät, ettei kaikkea puhuttua voi kääntää, ja tavalliset katsojat ymmärsivät sen myös. Tavalliset katsojat kommentoivat huomanneensa muutamia poisjättöjä. Tavallinen katsoja siis ymmärtää poisjättöjä, mutta hän myös kiinnittää niihin huomiota. Se ei silti oleellisesti häiritse vastaanottoa. On mielenkiintoista, että tavalliset katsojat kommentoivat tietävänsä tekstitysten aika- ja tilarajoituksista, sillä Satu Katajamäki (2009: 54) sai päinvastaisia tuloksia omasta vastaanottotutkimuksestaan. Katajamäen (emt. 28, 54) kyselyyn vastasi 106 vastaajaa ja he olivat iältään 14–70-vuotiaita. Vastaajat tunsivat aika- ja tilarajoitukset melko huonosti (emt. 54). Voisi kuitenkin olettaa, että mikäli *Gilmoren tyttöjen* tekstityksestä olisi jäänyt jotain kovin oleellista pois, se olisi huomattu molemmissa ryhmissä.

6.4 Päätelmät

Tässä luvussa teen päätelmiä keskustelujen tuloksista. Vaikka tulokset tukivat oletustani siitä, että tavalliset katsojat ja av-kääntäjät eroavat toisistaan vastaanottajina, ne olivat silti osin yllättäviä. Tulosten perusteella av-kääntäjät katsovat tv-tekstityksiä kriittisemmin kuin tavalliset katsojat, mutta myös ymmärrystä mahdollisille ongelmakohtille löytyy tällöin enemmän. Av-kääntäjät tietävät, millaisissa olosuhteissa työtä tehdään ja miten tekstitys syntyy.

Molemmissa ryhmissä oltiin sitä mieltä, että *Gilmoren tyttöjen* tekstitys oli kokonaisuudessaan hyvä ja melko virheetön, sillä virheisiin he uskovat kiinnittävänsä huomiota. Etenkin tavalliset katsojat kertoivat ymmärtäneensä kaiken. Voisi siis sanoa, että tavallinen katsoja luottaa av-kääntäjään ja hänellä on melko positiivinen kuva av-kääntäjästä. Tämä tulos on ristiriidassa tekstitysten ja av-kääntäjien yleensä kohtaaman kritiikin kanssa. Vaikka molemmissa ryhmissä kommentoitiin, ettei *Gilmoren tyttöjen* tekstityksessä häirinyt heitä juuri mikään eli tekstitys olisi laadultaan hyvää, av-kääntäjät kuitenkin kritisoivat muutamaa kohtaa. Näyttäisi siltä, että av-kääntäjät eivät halua sanoa suoraan mitään negatiivista vaan kritiikki, tai häiritsevyydet, näkyvät yleensä heidän kommenteissaan.

Olin yllättynyt siitä, että av-kääntäjät kertoivat, että heillä oli vaikeuksia seurata tekstitystä ja puhetta aina välillä. Näyttäisi siltä, että tietyn alan tuntemus ei välttämättä tee vastaanottoa

helpommaksi, sillä tavallisten katsojien ryhmässä keskustelijat olivat lähestulkoon sitä mieltä, ettei vastaanotossa ollut ongelmia ollenkaan. Näyttäisi siltä, että av-kääntäjät kiinnittävät huomionsa niihin seikkoihin, joihin ovat tutustuneet työssään. Tulosten perusteella av-kääntäjä ei välttämättä kykene ”vain katsomaan” tv-ohjelmia vaan hän heijastaa vastaanottamaansa tekstitystä ja puhetta työhönsä ja pystyy jälkeenpäinkin vielä muistamaan hämmästyttävän paljon yksityiskohtia juuri näkemästään ohjelmasta ja sen tekstityksestä. Mielestäni av-kääntäjän tulee kuitenkin tekstittää molemmille kohderyhmille, sillä näistäkin kahdeksasta keskustelijoista kuusi olivat aiemmin seuranneet *Gilmoren tyttöjä*. Av-kääntäjät eivät toki kohderyhmänä ole kovinkaan suuri joukko Suomessa, mutta voisi ajatella, että samantyyppistä tietoa ammatista olisi myös osalla käännöstieteen opiskelijoilla, joita valmistuu joka vuosi monesta eri yliopistosta.

Tavallisten katsojien ryhmässä vastattiin yleensä melko yksiselitteisesti kysymiini kysymyksiin, kun taas av-kääntäjien ryhmässä vastattiin ensin yhdellä tavalla ja sitten tarkennettiin vastausta vielä muutamilla kommenteilla. Nämä kommentit saattoivat usein erota siitä, mitä ensin sanottiin, esimerkiksi että tekstitys oli sopivasti ajastettu, mutta kuitenkin oli vaikeuksia lukea sitä jossain kohdissa. Tulosten perusteella vaikuttaisi siltä, että tavallisten katsojien vastaanottotapa on melko suoraviivainen. Tavallinen katsoja luottaa kaikesta kritiikistä huolimatta av-kääntäjään, lukee tekstityksiä ja vuorottelee välillä puheen sekä tekstin välillä. Tavallinen katsoja saattaa luottaa siihen, että osaa kuitenkin englantia sen verran, että ymmärtää mitä puhutaan. Näin ollen hän pystyy omasta mielestään vertaamaan puhetta ja tekstitystä ja tällöin syntyy puheen ymmärtämisen illuusio. Ellei hän havaitse selkeitä virheitä esimerkiksi numeroiden suomennoksissa, hän ei kiinnitä huomiota tekstitykseen sen enempää. Vastaanotto on siis melko sujuvaa ja keskeytymätöntä. Kenties tämän takia tavallisen katsojan on vaikea jälkeenpäin muistaa tekstityksen yksityiskohtia vaan hän muodostaa kokemastaan pelkän kokonaiskuvan. Av-kääntäjä puolestaan pohtii tavallista katsojaa enemmän vastaanottaessaan ihan tavallista, jopa harmittomaksi sunnuntai-iltapäivän sarjaksi luonnehtimaansa jaksoa. Aktiivisen ajattelun vastaisesti av-kääntäjien kommentaareista paistoi läpi se, että jokaisen mielestä *Gilmoren tyttöjen* jakso oli vain viihdettä eikä sen ymmärtäminen vaatinut sen kummempaa aivotoimintaa. Myös tavallisten katsojien ryhmässä oltiin tätä mieltä. Mielenkiintoista on kuitenkin se, että av-kääntäjien harmittomuuskommenteista huolimatta heidän aivonsa työskentelivät koko *Gilmoren tyttöjen* jakson ajan. He kiinnittivät huomiota tekstityksen ulkoasuun, oikeinkirjoitukseen, yksittäisiin käännösratkaisuihin sekä muihin yksityiskohtiin. On melkoinen haaste lukea teksti,

kuunnella puhetta, katsoa kuvaa ja vielä miettiä muita asioita yhden *Gilmoren tyttöjen* jakson aikana.

Tavallisten katsojien ryhmässä oltiin yhtä mieltä melkein kaikesta, kun taas av-kääntäjien ryhmässä saatettiin olla eri mieltä. Yhtenevä piirre molemmissa ryhmissä oli se, että keskustelua melkein pä dominoi mies. Tavallisten katsojien ryhmässä Jannen kommentteja usein myönnettiin sanomalla ”niin” tai ”mm” ja av-kääntäjien ryhmässä Juha kertoi eniten omista mielipiteistään. Juhan dominointi keskustelussa näkyi myös puheenvuoroista, sillä esimerkiksi *jellykarkki*-keskustelussa (ks. esimerkki 8) hän oli selvästi eri mieltä kuin Aleks ja toi sen vahvasti esiin. Erimielisyys ei kuitenkaan synnyttänyt eripuraa keskustelijoiden välille vaan he pyrkivät yksimielisyyteen keskustelun kautta. Pyrkimys yksimielisyyteen myös yhdisti molempia ryhmiä, vaikka av-kääntäjät olivat selvemmin eri mieltä.

Myös se oli yhteistä keskustelijoille, etteivät he aina seuraa tekstitystä vaan kuuntelevat pelkkää puhetta. Osa heistä saattaa myös vuorotella tekstityksen ja puheen välillä. Tämä tukee aiempia tuloksia tekstitysten vastaanotosta, sillä Satu Katajamäen (2009: 31) internetkyselyyn vastanneista 93 kertoi seuraavansa puhetta ja tekstitystä, seitsemän pelkkää tekstiä ja kuusi kyselyyn vastannutta seuraa pelkkää puhetta.

Suuri ero keskustelijoiden välillä näkyi siinä, miten eri ryhmien keskustelijat vastasivat kysymykseen kulttuurintuntemuksesta. Tavallisten katsojien ryhmä keskittyi siihen, mistä tieto amerikkalaisesta kulttuurista oikein tulee, kun taas av-kääntäjien ryhmässä pohdittiin *Gilmoren tytöissä* esillä ollutta kulttuuria. Molemmissa ryhmissä vastattiin jonkin verran aiheen vierestä, mutta kommentit olivat mielenkiintoisia. Vastaukset osoittivat silti, kuinka hyvin keskustelijat arvioivat tuntevansa amerikkalaisen kulttuurin ilmiöitä. Av-kääntäjien ryhmän vastauksista voi päätellä, että heillä on melkoinen tiedonjano eikä koskaan voi tietää tarpeeksi. Tavalliset katsojat tyytyvät ehkä vähempään, sillä heille riittää peruskielitaito, jolloin he voivat seurata puhetta tekstityksen rinnalla ja ikään kuin arvioida, voiko tekstitykseen luottaa. Tällöin ei kuitenkaan saa ohjelmasta irti yhtä paljon kuin esimerkiksi av-kääntäjä.

Kandidaatin tutkielmaa varten tekemäni pienimuotoinen vastaanottotutkimus osoitti, että katsojat kaipaavat niin sanottua oikeaa suomen kieltä (Mäyränpää 2008: 19). Koska *Gilmoren tyttöjen* tekstitys oli suureksi osaksi sujuvaa suomea, eivät etenkään tavalliset katsojat

kiinnittäneet siihen erityistä huomiota. Av-kääntäjät sen sijaan kommentoivat muutamaa kohtaa, joissa ei heidän mielestään käytetty suomen kieliopin mukaista kieltä.

Vastaanottotavoista löytyy paljon eroja tavallisten katsojien ja av-kääntäjien eli ammattilaisten välillä, mutta yhteneväisyyksiäkin on. Tulosten perusteella välimerkit ja mahdolliset asiavirheet jäävät usein huomaamatta molemmilta ryhmiltä. Ehkä katsoja kuin katsoja on tyytyväinen, jos virkettä seuraa piste eikä tämän huomattuaan kiinnitä sen enempää huomiota muihin välimerkkeihin. Mahdollisten asiavirheiden huomiotta jättäminen voisi puolestaan johtua siitä, että vastaanottaja ei ole seurannut tekstitystä koko ajan. Tämä selviäisi kuitenkin vain silmänliiketutkimuksen avulla, mutta jotain osviittaa antavat keskustelijoiden omat kommentit siitä, etteivät he seuraa tekstitystä koko ajan. Tämä saattaa johtua myös siitä, että vastaanottaja ei tunnekaan lähdekieltä kovin hyvin ja ei näin ollen huomaa virhettä, tai siitä, että vastaanottaja ei kuuntele puhetta vaan keskittyy sen sijaan tekstitykseen. Kenties *Gilmoren tyttöjen* mahdolliset asiavirheet eivät olleet niin räikeitä, että niihin olisi kukaan kiinnittänyt huomiota. Syitä olisi tarpeen tutkia lisää.

Ryhmäkeskustelujen tulosten perusteella tekstityksiltä vaaditaan johdonmukaisuutta kaikissa mahdollisissa ratkaisuissa (ammattilaisten toive) ja vähintään sitä, että tekstitetyt numerot vastaavat puhetta (molemmat ryhmät). Myös vitsien pitäisi pysyä vitseinä tekstityksessä. Erityisenä toiveena ammattilaisten suunnalta olisi saada tekstitykseen myös persoonallista tulkintaa. Kummassakin ryhmässä on huomattu, että tekstityksissä numerot ovat usein väärin. Tavalliset katsojat eivät tiedä syytä tähän, mutta av-kääntäjät tietävät, että vika on usein huonoissa käsikirjoituksissa tai tiedostoissa eikä niinkään huolimattomassa av-kääntäjässä. Tälle piirteelle olisi syytä tehdä jotain, sillä se tuntuu häiritsevän sekä tavallisia katsojia että ammattilaisia.

7 LOPUKSI

Tutkimukseni tavoite oli tutkia ja vertailla vastaanottotutkimuksen avulla av-kääntäjiä ja tavallisia katsojia sekä tuoda esille, mihin erilaiset vastaanottajat kiinnittävät huomionsa tekstityksissä ja mikä on heidän mielestään hyvä tai häiritsevän huono ominaisuus. Oletin, että vastaanottotavoissa olisi eroja. Tämä oletus pitikin paikkansa, sillä av-kääntäjät tekivät paljon yksityiskohtaisempia huomioita tekstityksestä kuin tavalliset katsojat. Molemmissa ryhmissä pidettiin *Gilmoren tyttöjen* tekstityksestä, koska siitä ei heidän mielestään löytynyt juuri mitään häiritsevää. Av-kääntäjien ryhmässä vastaanottoa häiritsti eniten *Yleissairaala*-kohta sen lukunopeuden sekä itse tekstitysratkaisun vuoksi. Av-kääntäjien mukaan tekstitys oli onnistunutta eikä se tarvitsisi kuin pientä hienosäätöä, jotta siitä tulisi persoonallista. Kaiken kaikkiaan av-kääntäjät olivat kriittisempiä vastaanottajia kuin tavalliset katsojat, jotka eivät kritisoineet tekstitystä juuri ollenkaan. Kaiken tekstitysten yleisesti saaman kritiikin jälkeen tämä on hieman yllättävä tulos, sillä yleensä juuri tavalliset katsojat antavat tekstityksistä negatiivista palautetta keskustelupalstoilla (ks. Vuonokari 2008).

Tekstittäminen on hyvin monipuolinen ala, joka ehdottomasti tarvitsee vastaanottotutkimuksen apua. Tekstittäminen on palvelu, jota yhä useampi vastaanottaja käyttää päivittäin. On tärkeää tutkia oikeiden vastaanottajien reaktioita tekstityksiin, jotta tekstityksistä saataisiin entistä parempia. Lopputuotteen laadukkuuden lisäksi on kiinnitettävä huomiota myös koko tuotantoprosessin laatuun ja pyrittävä parantamaan av-kääntäjien yhteiskunnallista arvostusta. Mitä suurempi joukko ihmisiä on tietoinen tekstittämisen erikoisluonteesta ja sen vaatimuksista, sitä parempi on av-kääntäjän asema. Nykyään tekstityksiin ja av-kääntäjiin sovelletaan näkymättömyyden ihannetta. Hyvään tekstitykseen ei yleensä kiinnitetä huomiota eikä av-kääntäjä saisi muutenkaan näkyä. Jos vastaanottaja kiinnittää huomionsa johonkin tekstityksessä, kyseessä on yleensä negatiivinen seikka. Tästä syystä pyrin valitsemaan tutkimusmateriaaliksi sellaisen tekstityksen, joka olisi kaikin puolin mahdollisimman onnistunut, mutta joka kuitenkin sisältäisi muutamia haastavia kohtia. Täynnä virheitä olevaa tekstitystä olisi helppo kommentoida ja voi melkein arvata, mihin arviointi kohdistuisi. En halunnut keskittää keskustelijoideni huomiota pelkästään kritiikkiin vaan kerätä tietoa siitä, miten he yleensä vastaanottavat tekstityksiä sekä mihin he kiinnittävät erityistä huomiota ja miksi.

Vastaanottotutkimusta tehtäessä tutkimustilanne heijastuu vääjäämättä tuloksiin. Jokainen vastaanottaja on yksilö, joka muodostaa oman mielipiteensä tekstityksistä. Siksi onkin haaste saada kaikkien keskustelijoiden näkemykset esiin ryhmähaastattelussa. Tuntui, että molemmissa ryhmissä mieskeskustelijat dominoivat keskustelua. Mikäli tavallisten katsojien ryhmässä olisi ollut kaksi miestä ja kaksi naista, kuten av-kääntäjien ryhmässä, keskustelua olisi ehkä ollut enemmän. Myös se olisi saattanut tuottaa enemmän keskustelua, jos ryhmäläiset olisivat tunteneet toisensa etukäteen. Etenkin tavallisten katsojien ryhmässä tuntui vaikuttavan se, ettei keskustelijoilla ollut yhteistä taustaa. Av-kääntäjien keskustelu kumpusi osittain samanlaisista työkokemuksista, kun taas tavallisten katsojien oli vaikeampi keskustella, koska jo heidän opiskelualansa erosivat toisistaan. Av-kääntäjien ryhmää lähensi sama työala, jolloin ei haitannut, etteivät he tunteneet toisiaan etukäteen. Toisaalta ei ole hyvä tuntee ryhmäläisiä liian hyvin etukäteen, mutta ehkä heidän olisi hyvä olla edes hieman tuttuja toisilleen. Keskustelijoita olisi ollut hyvä olla kaksi lisää kussakin ryhmässä, sillä sekin olisi osaltaan varmasti helpottanut ja avannut tavallisten katsojien ryhmän keskustelua. Kokemukseni perusteella tekisin ensi kerralla koehaastattelun ennen varsinaisten ryhmähaastattelujen aloittamista. Se saattaisi hyvinkin auttaa mahdollisissa ongelmatilanteissa ja antaisi paremmat eväät jatkoa ajatellen. Itse huomasin sen, että olisi kenties pitänyt kysyä enemmän tarkentavia kysymyksiä, etenkin tavallisten katsojien ryhmähaastattelussa. Tarkentavaa kysymystä olisi tarvittu jälkeinpäin ajatellen esimerkiksi silloin, kun tavalliset katsojat mainitsivat, että tekstityksen ulkoasu oli heidän mielestään ”perinteinen”. Haluaisin tietää, mitä he tarkoittavat perinteisyydellä, mutta haastattelun jälkeen syitä ei voi kuin arvailla.

Kuten aiemmin totean, Merton ym. (1990: 171) suosittaa kertomaan haastattelun syyn keskustelijoille ennen varsinaista haastattelua. Tämä ei ollut tarpeen av-kääntäjien ryhmässä ja tiedosta olisi voinut jopa olla haittaa tutkimukselle. Vastaukset olivat runsaita ilman tietoa siitä, mitä oikeasti tutkin ja tämä ehkä tekeekin tuloksista entistä mielenkiintoisemmat. Tavallisten katsojien ryhmässä pohjustusta olisi puolestaan kenties tarvittu. Jos he olisivat tienneet todellisen aiheeni, keskustelua olisi kenties syntynyt enemmän. Mikäli olisin pohjustanut tilannetta enemmän tavallisille katsojille kuin av-kääntäjille, vastauksia ei olisi voinut verrata toisiinsa. Olisi myös pitänyt miettiä ensimmäiset kysymykset (ks. liite 3) uudelleen.

Ryhmähaastattelussa on monia hyviä puolia, mutta huonojakin löytyy. Mertonin ym. (1990: 151) mukaan ryhmässä voi olla vaikea tuoda omia näkökulmiaan esille, jos pelkää itsensä nolaamista. Ehkä jollakin tasolla tavallisten katsojien ryhmässä kävi juuri näin. Keskustelu lähti kovin nihkeästi käyntiin eikä sitä ollut helppo saada jatkumaan. Vastausten perusteella tavallisten katsojien ryhmässä siis ymmärrettiin kaikki eikä tekstityksessä muistettu olevan ainakaan mitään suuria virheitä, kun taas av-kääntäjät hieman yllättäen myönsivät, etteivät olleet ymmärtäneet kaikkea puhuttua. Tavallisten katsojien saattoi olla vaikea myöntää, jos he eivät ymmärtäneet jotain. Kenties myös yksilöhaastattelua olisi voinut harkita etenkin tavallisten katsojien kanssa, sillä kahden kesken olisi saattanut olla helpompi avautua ja kertoa omista näkemyksistään. Tavallisten katsojien ryhmässä oltiin kovasti yksimielisiä, mikä saattaa myös tarkoittaa sitä, että kaikki eivät uskaltaneet kertoa omaa mielipidettään vaan tyytyivät myöntelemään keskustelun avaajaa. Käyttämällä sekä yksilö- että ryhmähaastatteluja, tulokset eivät kuitenkaan olisi olleet verrattavissa av-kääntäjien ja tavallisten katsojien kesken.

Tätä tutkielmaa tehdessäni on käynnistynyt keskustelu av-kääntäjien työoloista. Toivon kovasti, että av-kääntäjille saadaan työehtosopimus, jonka perusteella työolot sitten hiljalleen paranisivat. Internetsivustolla www.av-kaantajat.fi (2010c) esillä oleva av-kääntäjien motto onkin ”[o]lemme korkeasti koulutettuja suomen kielen mestareita ja monitaitureita. Me todella ansaitsemme työstämme akateemisen asiantuntija-alan palkkauksen.”

Hyvät työolot, eli muun muassa riittävä toimeentulo puolestaan parantaisivat tekstitysten laatua ja vastaanottajat olisivat myös entistä tyytyväisempiä vastaanottamaansa palveluun. Olisi myös mielenkiintoista nähdä tekstitysten vertailua ja toimivuuden arviointia esimerkiksi *Kuningaskuluttajassa*, unohtamatta tietenkään tärkeää keskustelua av-kääntäjien haastavasta ammatista. Jään odottelemaan päivää, jolloin paras tekstitys palkitaan samalla tavoin, kuten kaunokirjallisten tekstit Mikael Agricola -palkinnolla tai tietokirjallisuuden käännös J. A. Hollon palkinnolla (Vehmas-Lehto 2002: 38).

LÄHTEET

- Abdallah, Kristiina (2007). Tekstittämisen laatu – mitä se oikein on? Teoksessa: *Olellaisen äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*, 272–293. Toim. Riitta Oittinen & Tiina Tuominen. Tampere: Tampere University Press.
- Ang, Ien (1985, alkuperäinen 1982). *Watching Dallas. Soap opera and the melodramatic imagination*. (Het Geval Dallas, kääntänyt Della Couling). Lontoo/New York: Routledge.
- Av-kääntäjät (2010a). *FAQ. Vastauksia useimmin kysytyihin kysymyksiin av-kääntämisestä*. Lainattu 25.2.2010: <http://www.av-kaantajat.fi/katsojalle/faq/>
- Av-kääntäjät (2010b). *Näin av-käännös syntyy*. Lainattu 24.2.2010: http://www.av-kaantajat.fi/opiskelijalle/nain_av-kaannos_syntyy/
- Av-kääntäjät (2010c). *Reilun pelin käännöksiä*. Lainattu 24.3.2010: <http://www.av-kaantajat.fi/>
- Díaz Cintas, Jorge (2004). *Subtitling: the long journey to academic acknowledgement*. Lainattu 25.3.2010: http://www.jostrans.org/issue01/art_diaz_cintas.php
- Díaz Cintas, Jorge & Aline Remael (2007). *Audiovisual Translation: Subtitling*. Manchester: St Jerome Publishing.
- Díaz Cintas, Jorge (2008). Audiovisual translation comes of age. Teoksessa: *Between text and image: updating research in screen translation*, 1–9. Toim. Delia Chiaro, Christine Heiss & Chiara Bucaria. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Disney, Walt (2002a). Tuhkimo. Lasikengän todistus. Teoksessa: *Disney Prinsessat. Sadun taikaa*, 7–22. Suom. Kirsti Toppari. Sanoma Magazines Finland Oy.
- Disney, Walt (2002b). Prinsessa Ruusunen. Haltijattarien suojatti. Teoksessa: *Disney Prinsessat. Sadun taikaa*, 23–38. Suom. Kirsti Toppari. Sanoma Magazines Finland Oy.
- Elonet (2006a). *Charlie and the Chocolate Factory (2005)*. Lainattu 10.2.2010: <http://www.elonet.fi/title/ekr82u/>
- Elonet (2006b). *Willy Wonka and the Chocolate Factory (1971)*. Lainattu 10.2.2010: <http://www.elonet.fi/title/ek466f/>
- Fergus, George (2009). *Gilmore Girls. A Titles & Air Dates Guide*. Lainattu 25.3.2010: <http://epguides.com/GilmoreGirls/>
- Gambier, Yves (2003). Introduction. Screen Transadaptation: Perception and Reception. *The Translator* volyymi 9: osa 2, 171–189. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Gambier, Yves (2007). Audiovisuaalisen kääntämisen tutkimuksen suuntaviivoja. (kääntänyt Leena Salmi). Teoksessa: *Olellaisen äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*, 73–115. Toim. Riitta Oittinen & Tiina Tuominen. Tampere: Tampere University Press.
- Gilmoren tytöt (2003). Salainen suudelma. (*Gilmore Girls*, kääntänyt Teija Rinne). Warner Bros. Yle TV1 11.6.2003.
- Holub, Robert. C (1984). *Reception theory. A critical introduction*. Lainattu 22.3.2010: http://books.google.fi/books?id=krIOAAAAQAAJ&printsec=frontcover&dq=reception+theory&source=bl&ots=2eCdUfu1yy&sig=Tgle9DvWuIk8giPZ2T4um_fkhWA&hl=fi&ei=K4ueS62tHJSe_AaUI9z7CQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&ved=0CBEQ6AEwAQ#v=onepage&q=&f=false
- Honkala, Antti (2009). *Elokuvan synty*. Lainattu 24.3.2010: <http://www.filmgoer.fi/new/kolumni/elokuvan-synty>
- Ikola, Osmo (2001). *Nykysuomen opas*. 4. painos. Turku: Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja.

- Jyrinki, Erkki (1977). *Kysely ja haastattelu tutkimuksessa*. 3. painos. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab.
- Jääskeläinen, Riitta (2007). Av-kääntämisen tutkimus ja tutkimustarpeet Suomessa. Teoksessa: *Olellaisen äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*, 116–130. Toim. Riitta Oittinen & Tiina Tuominen. Tampere: Tampere University Press.
- Katajamäki, Satu (2009). Vastaanottavan yleisön käsitykset ruututekstien konventioista. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Kotimaisten kielten tutkimuskeskus (2007). *Uusi suositus: internet tai Internet. Suomen kielen lautakunta 2007*. Lainattu 16.2.2010: <http://www.kotus.fi/index.phtml?s=2233>
- Kyllönen, Päivi (2009). Fw: Kysymys gradua varten - esitysaika? Sähköpostiviesti Sari Mäyränpäälle 5.2.2009.
- Kytömäki, Juha & Ari Savinen (1993). *Terveisiä katsojilta. Palautetutkimuksen televisiota koskevien keskustelujen analyysi*. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Lehtinen, Merja (2005). *Katseenseuranta*. Lainattu 22.3.2010: <http://www.cs.uta.fi/usabsem/luvut/15-Lehtinen.pdf>
- Lehtonen, Mikko (2007). Ruumis, kieli ja toiminta. – Ajatuksia audiovisuaalisten tekstien multimodaalisuudesta. Teoksessa: *Olellaisen äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*, 30–43. Toim. Riitta Oittinen & Tiina Tuominen. Tampere: Tampere University Press.
- Leppihalme, Ritva (1993). Kielen ja kulttuurin dialogia – lukijanäkökulma alluusioiden kääntämiseen. Teoksessa: *Tiedon ja taidon dialogia kääntämisen ja tulkkauksen opetuksessa ja tutkimuksessa*, 103–115. Toim. Pirjo Kukkonen. Helsinki: Yliopistopaino.
- Leppihalme, Ritva (1997). *Culture Bumps. An Empirical Approach to the Translation of Allusions*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Merton, Robert K., Marjorie Fiske & Patricia L. Kendall (1990). *The Focused Interview. A Manual of Problems and Procedures*. 2. painos. New York: The Free Press.
- Moore, Shaun (1993). *Interpreting Audiences. The Ethnography of Media Consumption*. Lontoo: SAGE Publications.
- Mäyränpää, Sari (2008). Millainen tekstitys on hyvä tekstitys? *Paon* vastaanottoa. Julkaisematon kandidaatintutkielma. Tampereen yliopisto.
- Nida, Eugene A. (1964). *Toward a Science of Translating. With special reference to principles and procedures involved in Bible translating*. Leiden: E.J. Brill.
- Nida, Eugene A. & Charles R. Taber (1974). *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E.J. Brill.
- Nord, Christiane (1991). *Text Analysis in Translation. Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. (kääntäneet Christiane Nord & Penelope Sparrow). Amsterdam/Atlanta: Rodopi.
- Nord, Christiane (2000). What Do We Know About the Target-Text Receiver? Teoksessa: *Investigating Translation*, 195–212. Toim. Allison Beeby, Doris Ensinger & Marisa Presas. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Oittinen, Riitta & Pirjo Mäkinen (toim. 2002). *Alussa oli käänös*. Tampere: Tampere University Press.
- Oittinen, Riitta & Tiina Tuominen (toim. 2007). *Olellaisen äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere: Tampere University Press.
- Oittinen, Riitta (2007). Peukaloliisasta Nalle Puhiiin. Kuva, sana, ääni ja kääntäjä. Teoksessa: *Olellaisen äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*, 44–70. Toim. Riitta Oittinen & Tiina Tuominen. Tampere: Tampere University Press.

- Perego, Elisa (2008). Subtitles and line-breaks. Towards improved readability. Teoksessa: *Between text and image: updating research in screen translation*, 211–223. Toim. Delia Chiaro, Christine Heiss & Chiara Bucaria. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Rinne, Teija (2009). Re: Gilmoren tytöt. Sähköpostiviestit Sari Mäyränpäälle 27.–28.1.2009.
- Tuominen, Tiina (2002). *Bridget Jonesin* kulttuuritöyssyt. Alluusioiden kääntäminen ja reseptio. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Tuominen, Tiina (2007). Vastaanottoa vai vastustusta? Audiovisuaalisten käännösten reseption tutkimuksesta. Teoksessa: *Olennaisen äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*, 294–307. Toim. Riitta Oittinen & Tiina Tuominen. Tampere: Tampere University Press.
- Tuominen, Tiina (2009). Kuva, sana ja ääni av-kääntäjän työssä. Yksityiskohtien analyysiä. Luento 16.9.2009, Tampereen yliopiston käännöstieteen englannin laitos.
- Vehmas-Lehto, Inkeri (2002). Kääntäjän työ. Teoksessa: *Alussa oli käännös*, 35–49. 2. painos. Toim. Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen. Tampere: Tampere University Press.
- Venuti, Lawrence (1995). *The Translator's Invisibility. A history of translation*. Lontoo/New York: Routledge.
- Vertanen, Esko (2007a). Ruututeksti tiedon ja tunteiden tulkkina. Teoksessa: *Olennaisen äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*, 149–170. Toim. Riitta Oittinen & Tiina Tuominen. Tampere: Tampere University Press.
- Vertanen, Esko (2007b). Digitalisoitumisen tulevaisuudennäkymiä. Teoksessa: *Olennaisen äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*, 308–325. Toim. Riitta Oittinen & Tiina Tuominen. Tampere: Tampere University Press.
- Vuonokari, Tuulikki (2008). Ruututekstit ja kritiikki. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Hei!

Teen pro gradu -tutkielmaa ja tarvitsen sitä varten 5 koehenkilöä. Tutkin tv-ohjelmien katselua.

Tutkimukseen osallistuminen veisi noin kaksi tuntia ja palkkioksi kukin osallistuja saa yhden elokuvalipun. En kysy vaikeita kysymyksiä, vaan haluan kuulla koehenkilöiden omia mielipiteitä.

Tavoitteena on tehdä tutkimus maaliskuun tai viimeistään huhtikuun aikana.

Pyydän kiinnostuneita ilmoittautumaan minulle mahdollisimman pian osoitteeseen sari.mayranpaa@uta.fi.

Gilmoren tytöt -tutkimus

- 1) Nimi:
- 2) Ikä:
- 3) Opiskeluala ja/tai ammatti:
- 4) Kauanko olet tehnyt av-kääntäjän töitä?
- 5) Oletko seurannut *Gilmoren tyttöjä* (tv tai dvd)? Jos olet, kuinka monta jaksoa olet suunnilleen nähnyt?

Ryhmähaastattelun kysymykset:

1. Pysyittekö selvillä tapahtumista, vai jäikö jokin mietityttämään?
2. Miten hyvin arvioitte tuntevanne amerikkalaista kulttuuria? (Musiikki, elokuvat, kieli, ruoka jne.)
3. Häiritseekö tekstityksissä yleensä joku tietty piirre? (Puuttuminen, kirjoitusvirheet, tyyli, välimerkit, muu)
4. Häiritsikö tässä tekstityksessä mikään tietty piirre? (Puhuja vaihtuu samalla rivillä, muita outouksia)
5. Ehdittekö lukea tekstityksen?
6. Kiinnittekö tekstityksen ulkoasuun huomiota? Millaista? (Koko, miten laitettu ruudulle)
7. Mitä erityisen hyvää tässä tekstityksessä oli? (Vitsejä tai muuta)
8. Vastasiko tämä tekstitys käsityksiänne hyvästä tekstityksestä? (Arvio kokonaisuudesta)
9. Muita kommentteja tekstityksestä tai jaksosta?

English summary

When the AV-translator met the average viewer – The reception of the subtitles of the *Gilmore girls*

Introduction

Subtitling is a very diverse and interesting field of audiovisual translation. Subtitles are on-screen translations that can accompany movies, different TV-series or documentaries and other types of programming. It is highly important to study the reception of subtitles as this form of translation is so widely used in Finland. The names of the professionals that make subtitles can sometimes vary, for example from subtitlers to translators, but in this study, the term AV-translator is used. The abbreviation AV refers to audiovisual.

The aim of this study is to investigate and compare AV-translators and average viewers as real recipients of subtitles. Do these groups of people receive subtitles differently from each other or are their reactions in some way similar? My hypothesis is that their reactions to subtitles are different. I am particularly interested in what is seen as good quality and bad quality in subtitles. Quality can mean many things but in this study, good quality is used as a synonym for something that does not interfere with the reception of subtitles. Bad quality means that there is some interference in the subtitles that distracts the viewer. It is argued that the better the subtitles are, the more invisible the AV-translator becomes (see Venuti 1995: 2; Vuonokari 2008: 60). Viewers do tend to pay their attention more to possible mistakes in the subtitles rather than to notice how good the subtitles are.

Most of the translations we use daily in Finland are subtitles and an increasing number of people read them everyday. However, despite their diversity and the large amount of people who are receiving them, subtitles are considered a less important field of translation. This view is held by some within the field of translation studies but also among everyday recipients of subtitles. Subtitling is criticized for not being translation at all, for being merely adaptation because of its restrictions with time and space (Díaz Cintas 2008: 5). It is true that there are such limitations but subtitling is indeed translation. Translating is communicating because there will always be people who want to send a message and people who want to receive it (Oittinen & Mäkinen 2002: 13). Subtitling is a challenge because of its certain

restrictions but that is also what makes subtitling special. When the quality of subtitles is good, the viewers might think they actually understand the source language (Vertanen 2007: 322). It is argued that if the average viewers knew more about the conventions of subtitles, there would be less criticism against subtitles and AV-translators in our society (Vuonokari 2008: 59; Katajamäki 2009: 52).

Group interviews

Reception theory offers ideal methods for studying the reception of subtitles. One can, for example, examine online discussions about subtitles, conduct one-on-one or group interviews or study eye tracking. I chose group interviews as my method because I thought they would offer the best material for my study. Group discussion helps the participants to recall ideas that they perhaps would not remember during a one-on-one interview (Merton et al. 1990: 146). Also, interviewing a group of people meant that I would be getting comments from real recipients of subtitles.

I looked for participants via university e-mail asking individuals to participate in a TV-related study. I promised the participants one movie ticket each which meant that for economic reasons the number of participants in each group could not exceed ten individuals. It was relatively easy to get participants for the average viewer group but not so for the AV-translator group and I ended up with eight participants altogether.

I conducted two group interviews with four participants in each group. I tape-recorded both sessions. The sessions took place in a conference room and a small library. The first group consisted of university students between the ages of 22 and 26. There were three female and one male student in the first group. The second group consisted of AV-translators between the ages of 26 and 40 and there were two female and two male participants in the group. First, the participants were asked to watch together an episode of the American TV-series called *Gilmore girls* as they normally would. I chose an episode of the *Gilmore girls* as my research material because I like the series and because of the length of one episode. A feature film would have lasted too long and it would have given the participants too much to remember. Also, a sit-com episode that lasts only 20 minutes might not have offered the participants enough material to discuss. An episode of the *Gilmore girls* lasts about 43 minutes. In one episode, there are many references to American popular culture and the characters speak very

fast which makes subtitling their dialogue a challenge. I chose to use an episode taped from TV instead of using a DVD-episode. *Gilmore girls* tells the story of mother Lorelai and daughter Rory Gilmore in a small fictional town called Stars Hollow.

The participants were not given any details about the aim of the study as it might have distorted the results. After watching the episode, I collected answers to some background questions on paper and then asked the participants to discuss the episode with the help of nine questions that I had prepared for the sessions. I had carefully thought out what I wanted to ask. I used open questions because I thought they would provide the best material for my study (see Jyrinki 1977: 95). I did not want to control the situation too much. Of the participants, six had previously watched the *Gilmore girls* so they represented in fact real target audience members for the subtitles.

Discussion was very lively among AV-translators but the average viewers had some difficulties sharing comments about the subtitles. This was probably due to the fact that the average viewers were not as familiar with subtitling as the AV-translators were. The average viewers' comments were also shorter and less-detailed than the AV-translators'. As a group, the average viewers were unanimous where as the AV-translators sometimes disagreed with each other.

Results

The group interviews revealed that AV-translators as a target audience for subtitles are more critical than average viewers. The two groups are different kind of recipients so my hypothesis was confirmed. There were some similarities, too, as both groups regarded the subtitles as good. Also, some of the participants in both groups explained that they do not always read the subtitles or that they take turns in following the speech and the subtitles.

One of the most interesting study results was that the average viewers did not find any particularly interfering elements in the subtitles or in the original language of the *Gilmore girls* while the AV-translators admitted that there were some difficulties. The participants' comments showed that receiving subtitles is a complex process for AV-translators. They cannot just watch a TV-series that they themselves characterize as harmless entertainment. Their profession sort of gets in the way as it makes the AV-translators think about specific

translation solutions and other details. The AV-translators remembered a remarkable amount of details they paid special attention to while watching the episode. In itself, paying much attention to details when watching an episode is an interesting result, but being able to remember and discuss them afterwards is also remarkable. It is a challenge to read the subtitles, listen to the speech, watch the screen and also to think about something else while watching an episode of a TV-series. That is why subtitles need to interfere with the reception of the overall TV-watching experience as little as possible.

The fact that the average viewers did not find any particularly interfering elements in the subtitles of the *Gilmore girls*, contradicts the general view that average viewers usually have something negative to say about subtitles and the AV-translators who make them. In fact, the results of my study showed that AV-translators, or the experts, possess a more critical view of subtitles, even though they know how and under what conditions they are made. In the light of the results of the group interviews, one could say that unless the average viewer found something wrong, i.e. mistakes involving numbers, with the subtitles they are reading, they remain relatively positive towards the subtitles. Then, the reception of subtitles is uninterrupted as there is no reason to pay special attention to them. Perhaps this is why it was so hard for the participants in the average viewer group to come up with comments about the subtitles afterwards. In the light of the results, it seems to be enough for the average viewers to be able to listen to the source language, understand some of it, and then compare it to the subtitles. If they find that there is nothing contradictory in them, they start to trust the AV-translator and forget the subtitles are on the screen.

According to the results of the group interviews, subtitles are expected to have certain characteristics. The average viewers hope to receive subtitles where numbers are translated correctly and where jokes remain jokes even when translated from English to Finnish which is usually the language pair used in Finland. There were no such mistakes made in the *Gilmore girls*, however. The experts' wish list includes consistency throughout the subtitles and also some personality in the dialogue.

All in all, the results show that there are some differences between how subtitles are received by AV-translators and average viewers. The biggest difference is attention, or the lack of it, to details. However, there are some similarities in the way the two groups received subtitles. Participants from both groups reported that they do not always read the subtitles and some

stated that they take turns in listening to the source language and reading the subtitles. Both groups also seemed to regard the subtitles in question as good.

Conclusion

To conclude, more research should be done on the reception of subtitles. Group interviews with the help of eye tracking would be fruitful ways to study how subtitles are really received. Good quality is hard to reach when you do not know what it means. AV-translators cannot be expected to produce quality subtitles without any real knowledge of their target audiences.

Subtitles are a service designed to improve viewer experience. To enhance this service, studying the recipients of subtitles and researching their needs and requirements would prove beneficial. One should also take into account the process where subtitles are made. It is often the case that AV-translators do not have enough time or get enough salary for their work and that does not make the quality of subtitles any better.

Recently, there have been public discussions about the working conditions of AV-translators here in Finland. Hopefully, more and more viewers will come to understand how challenging subtitling is and to appreciate good subtitles. Other translations and their translators receive awards, so why not subtitles and AV-translators? The profession is still sometimes belittled but there is plenty of improvement to be seen. All in all, subtitling is getting more attention in the field of translation studies and also among average viewers.